

Suočeni smo s rastućim problemima u društvu, uključujući jačanje ideja modernog fašizma, poput šovinizma, rasizma i netolerancije, ali i sa sve jasnijim socioekonomskim razlikama. Takve ideje i razlike rađaju velike nejednakosti, a posljedice su neosjetljivo, nepropusno i nesolidarno društvo. U tom je kontekstu potreban angažman svih društvenih dionika, bilo grupacija ili pojedinaca, koji će se jasno zalagati za promicanje socijaldemokracije i lijevih ideja. Takve ideje jasno se trebaju temeljiti na vrijednostima solidarnosti, slobode, ravnopravnosti, pravednosti, demokracije i antifašizma.

Solidarnost kao ključan faktor funkcionalnog društva pokazuje svoju snagu u brizi za najugroženije, jer društvo je snažno koliko i njegov najslabiji član. Borba protiv marginalizacije takvih pojedinaca i skupina je ključna, kao i poruka da pobjeda jednih ne znači gubitak za druge.

Sloboda pojedinca bez straha i pritiska važna je za različite aspekte osobnog i društvenog identiteta. Ravnopravnost se mora osigurati u svim segmentima društva (politici, ekonomiji i pravosuđu) da bi se svima omogućilo jednako sudjelovanje i napredovanje u društvenom i ekonomskom kontekstu. Pravednost je temelj za dugoročni napredak društva, a demokracija treba predstavljati inkluzivnost, poštivanje ljudskih prava i sloboda te zaštitu manjinskih skupina. Uz ove je pojmove i ideje neizostavno spomenuti antifašizam, koji ne predstavlja samo borbu protiv fašizma, već i borbu za pravedno, ravnopravno i slobodno društvo. Zato u ovom programu posebno naglašavamo potrebu za daljnjim napretkom u ostvarivanju ženskih prava

te punoj ravnopravnosti LGBTIQ*+ osoba.

Kao mlade osobe i pripadnice/pripadnici različitih društvenih skupina, konstantno se suočavamo s diskriminacijom, fragmentacijom društva, korupcijom i nepotizmom. Dosta nam je sustavnih disfunkcionalnih, desnih politika, koje na sebe vežu rodbinske veze i mržnju prema drugima i drugačijima. U nastojanju suzbijanja takvih praksi i uvjerenja, zalažemo se za regionalnu i socioekonomsku pravednost s ciljem smanjenja ekonomske nejednakosti i omogućavanja jednakih prilika svima.

Sustavno nasilje nad različitim skupinama građana zahtijeva snažnu socijaldemokratsku platformu koja će se boriti za inkluzivna, pravedna i solidarna rješenja. Zato neizostavan naglasak u ovom programu zauzima i mentalno zdravlje, koje postaje ključna tema u zalaganju za prosperitetan i ravnopravan razvoj mladih osoba u hrvatskom društvu.

Potrebno je otvoreno i transparentno raspravljati o ovim pitanjima te predlagati realne i socijalne modele povećanja, kao i sigurnije oblika zapošljavanja. Uz ideje i prijedloge koje smo usustavili u svoj ovogodišnji program, možemo reći da nam je krajnji cilj napokon zaustaviti nikad veće iseljavanje mladih te povratiti njihovo povjerenje u sustav i institucije.

#1 OBRAZOVANJE I SOCIJALNA UKLJUČENOST MLADIH

Premda su proteklih godina u Hrvatskoj pokrenute određene reforme u obrazovanju, hrvatski obrazovni sustav i dalje ne odgovara učinkovito na izazove suvremenog života. Intenzivne društvene i gospodarske promjene, promjene na tržištu rada, brz napredak komunikacijsko-informatičkih tehnologija, migracije i nepredvidive krizne situacije zahtijevaju **korijenite promjene u obrazovnom sustavu.**

Obrazovni sustav za kakav se zalažemo usmjeren je na učenika i njegov osobni razvoj, ali i na potrebe društva i tržišta rada s ciljem cjelokupnog napretka.

Već od najranije dobi učenici trebaju razvijati vještine i osjećaj odgovornosti koji će im koristiti u svakodnevnom životu, zbog čega se zalažemo za obvezno **uvodenje građanskog odgoja od osnovne škole kao zasebnog predmeta.** Građanskim odgojem učenici usvajaju socijalne i komunikacijske vještine, uče o pravima i odgovornosti, usvajaju medijsku i financijsku pismenost, upoznaju vlastitu kulturu, prepoznaju doprinose različitih kulturalnih utjecaja, upoznaju druge kulture i razvijaju međusobno poštovanje, usmjeravaju se na važnost održivog razvoja i čuvanja prirodnih bogatstava, odnosno stječu **znanja i vještine koje im omogućavaju da postanu odgovorni i aktivni članovi društva, sposobni djelovati za opće dobro te donositi informirane i promišljene odluke.**

Osim građanskog odgoja, smatramo kako je nužno kao obveznog zasebnog predmeta i **uvodenje zdravstvenog i spolnog odgoja** koje će provoditi zdravstveni odgajatelji. Teme koje obuhvaća zdravstveni odgoj zdrava su prehrana i zdravi stilovi života mladih, no poseban naglasak treba staviti na prevenciju nasilničkog ponašanja (temeljni pojmovi komunikacije i emocionalna pismenost) i prevenciju ovisnosti (o alkoholu, drogama, Internetu, videoigrama, kockanju i dr.). Spolni odgoj, čije su ključne teme spolna i rodna ravnopravnost te odgovorno spolno ponašanje, nikako ne smije biti isključen.

Usljed pandemije korona virusa porasla je svijet o važnosti brige za mentalno zdravlje, no velik broj škola i ostalih odgojno-obrazovnih ustanova u svojim stručnim timovima i dalje nema stručne suradnike psihologe, zbog čega tražimo **zapošljavanje stručnog psihološkog osoblja u sve škole, visokoobrazovne institucije i učeničke te studentske domove.**

Važni dionici obrazovnog sustava su i pomoćnici u nastavi koji su prijavljeni ugovorom na određeno i nepuno radno vrijeme do 10 mjeseci. **Potrebno je uspostaviti model stalno zaposlenih pomoćnika u nastavi**, koji bi se u takvom modelu tijekom nenastavnih dana mogli opsežnije i kvalitetnije osposobljavati za svoj posao. Bez pomoćnika u nastavi nemoguće je provoditi uključivanje učenika s teškoćama u razvoju u sustave redovnog obrazovanja, stoga je poboljšanje uvjeta pomoćnika u nastavi neizostavan dio bilo kakve obrazovne reforme. Kako bi poticanje uključivanja učenika s teškoćama u razvoju u redovne sustave obrazovanja bilo uspješno, osim osiguravanja dovoljnog broja pomoćnika u nastavi, odgojno-obrazovne ustanove treba im i infrastrukturno prilagoditi. Također, učenici i studenti s invaliditetom zaslužuju veći broj i iznos stipendija te ih valjda poticati na nastavak obrazovanja i kontinuirana usavršavanja.

Postojećem obrazovnom sustavu nedovoljno je vidljiva još jedna skupina učenika, a to su inojezični učenici. Pojavom izbjegličke krize koja je zahvatila Europu 2015. godine te ukrajinske izbjegličke krize 2022. godine porasla je svijest o prisutnosti inojezičnih učenika u hrvatskim školama, no ta je tema u školstvu i dalje nedostatno zastupljena. Inojezični učenici, odnosno oni učenici koji u nedovoljnoj mjeri poznaju hrvatski jezik, uključuju se u pripremnu nastavu hrvatskog jezika u trajanju od 70 sati, što smatramo nedostatnim za kvalitetno praćenje nastave i usvajanje nastavnih sadržaja, stoga tražimo **povećanje satnice pripreme nastave hrvatskoga jezika**. Nadalje, učenici pripadnici nacionalnih manjina često ostaju neprepoznati kao inojezični učenici, zbog čega nerijetko postižu slabije obrazovne rezultate te je **učenike pripadnike nacionalnih manjina također nužno uključiti u pripremnu nastavu hrvatskoga jezika**, ali im istovremeno omogućiti i učenje materinjeg jezika te njegovanje vlastite kulture, što se posebice odnosi na pripadnike romske nacionalne manjine. U većim gradovima djeluju volonterske udruge koje pružaju odgojno-obrazovnu podršku učenicima pod međunarodnom zaštitom i pripadnicima nacionalnih manjina, a cilj nam je potaknuti njihovo djelovanje i u manjim sredinama.

Naša vizija obrazovnog sustava pruža svim pojedincima, bez obzira na podrijetlo i socioekonomski status, jednake mogućnosti, a u skladu s razvojnim sposobnostima i osobnim interesima. Kako bi se ublažile postojeće ekonomske razlike, tražimo **uvodenje besplatnih udžbenika i drugih obrazovnih materijala** (radnih bilježnica, atlasa i dr.) **za sve učenike osnovnih i srednjih škola**. Zalažemo se za **povećanje broja i iznosa socioekonomskih stipendija**, za **besplatne tople obroke u svim školama** te želimo pružiti dodatnu podršku učenicima i studentima pripadnicima nacionalnih manjina.

Uz navedene mjere, škole je potrebno opremiti suvremenim pomagalicama za provedbu nastavnog programa, a **učenicima završnih razreda osnovne i srednje škole osigurati profesionalnu orijentaciju** te im pružiti pomoć pri odabiru budućeg obrazovanja ili zanimanja. Posljednjih nekoliko godina Hrvatska se, poput brojnih europskih zemalja, također suočava s potrebom uvažanja strane radne snage, što implicira potrebu **poticanja obrazovanja za deficitarna zanimanja**, odnosno povećanja upisnih kvota te broja i iznosa stipendija za deficitarna zanimanja.

Promjene su prijeko potrebne i u visokom obrazovanju te je jedna od naših misija i **poboljšanje studentskog standarda**. Samo u Zagrebu nedostaje 3000 mjesta u studentskim domovima, dok studentima u obalnim hrvatskim gradovima problem predstavlja turizam. Neophodno je **povećati kapacitete studentskih smještaja**, dogradnjom postojećih studentskih domova i izgradnjom novih, ali i značajnijim subvencioniranjem studentskog podstanarstva. Potrebno je **poboljšati kvalitetu studentske prehrane**, pri čemu se ne smiju izostaviti studenti koji pate od alergija ili drugih oboljenja koja zahtijevaju poseban režim prehrane, a zalažemo se i za uvođenje vegetarijanskih i veganskih menija u sve studentske menze. Zbog sve većih troškova života, treba **povećati godišnji limit zarade studentskim radom** i nastaviti s **poboljšanjem uvjeta studentskog rada**.

Kako bi društvo moglo adekvatno odgovoriti na sve postojeće i buduće izazove, važno je uvoditi i nova, interdisciplinarna zanimanja te dopustiti učenicima i studentima budu aktivni kreatori obrazovnih sadržaja. Mladima treba omogućiti inovativnost, poticati ih na izvrsnost u interesnim područjima te redovito nagrađivati znanstvena, umjetnička, sportska i druga postignuća.

Solidarnost i pravednost ne smiju ostati zanemarene vrijednosti, već i njih treba poticati te nagrađivati najaktivnije mlade volontere i njihove volonterske akcije.

Mlade iz ranjivih skupina i one kojima prijeti socijalna isključenost treba uključiti u aktivnosti cjeloživotnog obrazovanja, zapošljavanja, aktivnog sudjelovanja u društvu te kulturi.

#2 STUDENTSKI STANDARD

U Hrvatskoj trenutačno brojimo preko 150 tisuća studenata. Na ukupan broj hrvatskih državljana, nimalo zanemariv broj. Ovo je također skupina koja, osim brojčanog efekta, ima i širi utjecaj na ekonomiju i gospodarstvo države. Forum mladih SDP-a kontinuirano upozorava na nezapamćenu eroziju studentskog standarda u Republici Hrvatskoj otkad je na vlasti HDZ. Troškovi studiranja porasli su za 37 %, a država ne nudi nikakva adekvatna rješenja u pogledu smještaja, prehrane i regulacije studentskog rada. Samo prošle godine 3000 studenata u Zagrebu i 1000 studenata u Splitu nije primljeno u studentske domove, a posljednji studentski domovi u Zagrebu izgrađeni su i dograđeni u vrijeme SDP-ove Vlade. Nažalost, tek je 10 % studenata smješteno u studentske domove, što je dvostruko manje prosjeka Europske unije od 20 %. Da bi stvar bila gora, svake godine svjedočimo novim skandalima smještanja preko reda u

studentske domove. Središnji državni ured za demografiju i mlade ponudio je studentima nedovoljnih 20 eura mjesečne subvencije za privatni smještaj, a Ministarstvo je nakon našeg upozorenja diglo sufinanciranje privatnog smještaja s 200 kuna na 60 eura, što je apsurdno malo. U mandatu vladajućih zatvorena je studentska menza u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici, najvećoj i najfrekventnijoj knjižnici u Zagrebu.

No, ni to ih nije zaustavilo, već su po nalogu HDZ-ova glavnog državnog inspektora zatvorili studentsku menzu na Fakultetu strojarstva i brodogradnje u Zagrebu. U Sveučilišnom centru u Zagrebu svjedočimo potpunom kolapsu koji je rezultirao zatvaranjem menzi i dugim redovima čekanja, a uprava koju su postavili HDZ-ovci poručuje studentima da radi izbjegavanja gužve brže biraju jela. Osim što nije napravljeno ništa da bi se studentima omogućilo priuštivo stanovanje i kvalitetnija prehrana, dodatno ih se ograničilo u mogućnosti studentske zarade. Danas student može zaraditi preko studentskog ugovora na godišnjoj razini u kontekstu zadržavanja porezne olakšice manje nego što prema Državnom zavodu za statistiku osoba mora zaraditi da bi bila izvan rizika od siromaštva.

Sve to ukazuje da nikada u povijesti Hrvatske nije bilo teže studirati i da država ne čini po tom pitanju dovoljno. Potrebno je napraviti značajne iskorake da bismo mladim ljudima stvorili okruženje u kojem se mogu obrazovati na visokoj razini bez obzira na njihov socioekonomski status. Obrazovni sustav jedan je od glavnih alata za umanjivanje utjecaja socioekonomske pozadine osobe na njezin daljnji život, kao i stvaranja društva jednakih mogućnosti. Socijalni aspekt obrazovanja, koji bi trebao omogućiti da svatko (bez obzira na svoju klasnu pozadinu) ima jednaku priliku pokazati svoje potencijale, ozbiljno je narušen potrebom nekih da rade radi financiranja svog obrazovanja. Neprihvatljivo nam je što su mnogi prisiljeni na studentski rad da bi financirali obrazovanje koje bi im trebalo biti pristupačno. Zabrinjavajuće je i koliko nužnost za studentskim radom negativno utječe na akademski uspjeh osobe te koliko se često krše prava studentskih radnika i radnica. Nedopustivo je da poslodavci studente koriste kao nelojalnu konkurenciju i jeftiniju alternativu radnicima i radnicama, pri čemu je njihova odgovornost mnogo veća od one koja je predviđena za studentski rad. Kao važan preduvjet dokidanju studentskog rada u tom obliku, predlažemo niz socijalnih mjera koje adresiraju materijalne potrebe studenata i studentica lošijeg socioekonomskog statusa.

- **EUROPSKI PROSJEK OD 20 % STUDENATA U STUDENTSKIM DOMOVIMA**

Stambenu politiku općenito smatramo jednom od ključnih politika socijalnog društva. Ona odgovara i jednoj od osnovnih ljudskih potreba, a to je osjećaj sigurnosti i krov nad glavom. Osiguravanjem smještaja u domu svima onima koji za to imaju velike ili manje potrebe automatski pretpostavlja financijsku uštedu osobi koja studira ili njezinoj obitelji. U alternativnoj, nezahvalnijoj situaciji, ta osoba iz „vlastitog džepa“ plaća zadovoljenje te osnovne potrebe, što pretpostavlja studentski rad, a onda i potencijalno zanemarivanje studentskih obveza. Druga je opcija da roditelji financiraju alternativni smještaj, a često obitelji u Hrvatskoj za to nisu financijski sposobne. Subvencija privatnog stanovanja za studente, što je jedina politika aktualne vlade, treba biti požarna mjera, a ne jedini odgovor koji država ima na važno pitanje studentskog stanovanja.

Stoga ćemo, odmah po preuzimanju odgovornosti za upravljanje državom, provesti dubinsko ispitivanje *statusa quo* na ovu temu te detektirati gdje postoje potrebe izgradnje dodatnih smještajnih kapaciteta. U suradnji s jedinicama lokalne samouprave, sveučilištima i studentskim centrima pronaći ćemo adekvatne prostore poput kampusa Borongaj i izvore financiranja. Konačan je cilj povećati kapacitete studentskog smještaja dogradnjom postojećih i izgradnjom novih studentskih domova da bismo postigli europski prosjek od 20 % smještenih studenata u studentskim domovima.

- **NOVI SUSTAV BODOVANJA I STROŽA REGULACIJA SMJEŠTAJA U STUDENTSKE DOMOVE**

Napravit ćemo reevaluaciju bodovnog sustava kojim se dodjeljuju mjesta u studentskim domovima. Primat dobivanja mjesta u domu trebaju imati oni koji su u socijalno najosjetljivijoj situaciji te oni koji su najizvrsniji i najuspješniji na studiju. Trenutni sustav stavlja znatan naglasak na obiteljsku povijest u ratu, zbog čega je osobama koje su u nezavidnom socioekonomskom položaju znatno otežano dobiti mjesto u domu. Također, duboko uznemireni nedavnim slučajevima u kojima se i ovako ograničena mjesta u studentskim domovima dodjeljivalo preko veze, s brojnim slučajevima „preprodaje“ i zlouporabe, zalažemo se za strože regulacije i inspekcije načina dodjeljivanja, razloga dodjele i bodovanja te strože kazne u slučajevima (pokušaja) prevare.

- SUFINANCIRANJE TROŠKOVA PRIVATNOG SMJEŠTAJA

Zbog nedostatka kapaciteta studentskog smještaja u pogledu nedovoljnih mjesta u studentskim domovima studenti su prisiljeni tražiti smještaj na tržištu. Tržište najma stanova posljednjih je godina zbog nedjelovanja Vlade eksplodiralo i cijene najma otišle su u nebo. To se osobito očituje u velikim sveučilišnim gradovima gdje je teško pronaći najam studentskog stana za manje od 500 eura mjesečno. Nažalost, resorno ministarstvo nudi tek 60 eura mjesečne subvencije studentima za privatni smještaj, što je apsolutno nedovoljno.

Stoga ćemo, kao požarnu mjeru dok se ne izgrade novi i dograde postojeći kapaciteti studentskih domova, povećati iznos sufinanciranja za privatni smještaj dvostruko – na 120 eura mjesečno!

- REVIZIJA DRŽAVNIH STIPENDIJA

Država trenutno nudi 2 oblika studentskih stipendija: stipendije za studente u STEM području i za studente slabijeg socioekonomskog statusa. Odmah po preuzimanju odgovornosti za upravljanje državnom napraviti ćemo strukturnu analizu i evaluaciju stipendija te njihovu refleksiju na zadane ciljeve. U tom smislu evaluirat ćemo i korigirati stipendije koje se tiču studenata STEM područja i studenata slabijeg socioekonomskog statusa. Poseban ćemo naglasak staviti na povećanje broja i iznosa socioekonomskih stipendija. Predlažemo da iznosi tih stipendija ne budu fiksni, već gradirani prema primanjima roditelja, koja mogu biti definirana u formi razreda. Zalažemo se da takav tip stipendija iznosi od 300 do 600 eura, ovisno o razredu, a da svi ostali uvjeti ostanu isti aktualnima. Razrede bismo definirali na sljedeći način:

Razred	Primanja	Iznos
1. razred	112,81 eura ili manje do 205,72 eura	600 eura
2. razred	od 205,73 eura do 325,17 eura	450 eura
3. razred	od 325,18 EUR do 100 % proračunske osnovice	300 eura

Pretpostavljamo da će takav oblik i iznos stipendiranja najpotrebitijih pozitivno utjecati na redovitost studija i manju potrebu za studentskim zapošljavanjem koje je gotovo isključivo motivirano materijalnim potrebama.

Pozivamo i na strože kontrole i inspekcije dodjeljivanja socioekonomskih stipendija koje neki dobivaju na osnovi prevare. S obzirom na to da je ovu pojavu teže otkriti nego kazniti, predlažemo gubitak prava studiranja za one koji zloupotrebe sustav socioekonomskih stipendija. Pozivamo, također, da se i po pitanju stipendija reevaluiraju bodovanja koje i u tom području preveliko težište stavlja na obiteljsku povijest, a ne na stvarne potrebe.

- **STUDIRANJE KAO RADNI STAŽ**

Zalažemo se da se redovno studiranje, koje se odnosi na redovni i predviđeni završetak i upis svake akademske godine, valorizira upisom u radni staž. Tom bi logikom svaki student po redovnom i predviđenom završetku studija radnog staža imao koliko i samih godina studiranja. To vidimo kao veliki motivator za redovito studiranje i završavanje studija u predviđenom roku, što kasnije ima pozitivan utjecaj na optimizaciju tržišta rada.

- **POVEĆANJE LIMITA GODIŠNJE ZARADE STUDENATA**

Nažalost, HDZ je izmjenama Zakona ograničio zaradu studenata u kontekstu zadržavanja porezne olakšice staratelja tako da studenti zarađuju manje nego što Državni zavod za statistiku procjenjuje da je potrebno da biste bili izvan rizika od siromaštva. Mi ćemo povećati limit godišnje zarade studenata u kontekstu zadržavanja porezne olakšice tako da ćemo ga vezati uz procjenu Državnog zavoda za statistiku o potrebnoj zaradi da bi osoba bila izvan rizika od siromaštva.

- **MIROVINE ZA STUDENTSKI RAD**

Poslodavci sustavno iskorištavaju prekarni studentski rad jer je jeftiniji od redovnog rada. Forum mladih rješenje vidi u poskupljenju studentskog rada za poslodavce, plaćanjem doprinosa na novčane naknade za studentski rad. Predloženi doprinosi i dalje su manji, i to za 11 %, od stopa doprinosa u redovnom radnom odnosu. Našim modelom poslodavac uplaćuje 5 % doprinosa od iznosa studentske naknade u I. mirovinski stup, a 10 % u II. mirovinski stup. Zalažemo se i za uplatu zdravstvenog osiguranja u iznosu 5 % doprinosa na studentsku naknadu, a dodatnih 5 % doprinosa plaćalo bi se Studentskom centru, kao posredniku za sklapanje studentskog ugovora. Takvom računicom reduciramo plaćanje doprinosa Studentskom centru s 12 % na 5 %, budući da je SC prethodne kalendarske godine bio u suficitu. Našim modelom poslodavac plaća 7 % više doprinosa nego dosad. Takvi će doprinosi ipak biti puno bolje raspoređeni: dio uplata odlazi u sadašnje mirovine, a drugi, nešto veći dio, u buduće mirovine studenata koji rade preko studentskog ugovora, ali i u njihovo zdravstveno osiguranje. Uvođenjem uplata doprinosa za zdravstveno osiguranje koje vrše poslodavci smanjit ćemo izdavanja iz državnog proračuna, odakle se zdravstveno osiguranje studenata trenutačno plaća.

- **BOLJA REGULACIJA STUDENTSKOG RADA**

Iznimno zabrinuti svjedočanstvima mnogih studenata i studentica o tome kako se njima za njihov rad ne plaćaju povećanja za noćni rad ili rad nedjeljom, pozivamo Državni inspektorat da osnuje poseban ured koji bi vršio inspekcije na tu temu i propiše kazne kojima bi se kažnjavalo one koji svojim radnicima i radnicama ne plaćaju koliko je propisano. Takav novi ured posebno je potreban tijekom sezonskog rada jer se, prema svjedočanstvima studenata i studentica, tada najviše krši odredba o dodatku na satnicu. Osim dodataka na plaću, kao poseban problem ističe se česta pojava neupoznavanja radnika sa standardima sigurnosti na radu, što je još jedno područje u kojem bi se ovo tijelo trebalo aktivirati.

- **EDUKACIJE O RADNIČKIM PRAVIMA STUDENATA**

Pozivamo studentske centre da se povežu sa sindikalnim organizacijama ili drugim oblicima organiziranja čiji je cilj zaštita i promocija radničkih prava, a u svrhu pružanja edukacije o radničkim pravima studentima, čestim oblicima njihova kršenja i procedura kojima se ta kršenja mogu sanirati. Studenti i studentice moraju dobro poznavati svoja prava i mehanizme njihove zaštite da bi se osigurala što bolja zaštita njihova digniteta.

#3 ZAPOŠLJAVANJE I RAD MLADIH

Prema Eurostatovim podacima, mladi u Hrvatskoj u prosjeku ostaju u istom kućanstvu s roditeljima do 34. godine života. Tim se podatkom Hrvatska našla na samom vrhu ljestvice zemalja Europske unije, kada je riječ o prosječnoj dobi u kojoj se osobe osamostaljuju. Spomenuti fenomen indikator je malignih politika i sustavnog procesa zanemarivanja realnih problema građanki i građana Hrvatske, što je gotovo isključivo rezultat višegodišnje vladavine desnice. U toj smo politici pokušali detektirati propuste i disfunkcionalne mjere, koje izravno ili neizravno utječu na doprinose i potencijal zapošljivosti mlade osobe u Hrvatskoj. U nastojanju stvaranja pozitivnih promjena, predložili smo nekoliko mjera za optimizaciju radnog života mladih. U toj smo se politici prvenstveno osvrnuli na zapošljavanje mladih radnica i radnika, ali i na povećanje primanja te poboljšanje uvjeta rada mladih osoba.

1. Povrat poreza

Predlažemo da se povrat poreza i prireza za dobne skupine od 26. do 30. godine života regulira na 75 % umjesto na dosadašnjih 50 %. Tom mjerom nastojimo financijski ojačati mlade davanjima iz državnog proračuna.

2. Uvođenje minimalne plaće za mlade osobe zaposlene putem državne mjere

Kada je riječ o potporama poslodavcima za zapošljavanje mlade osobe koja se prvi put zapošljava u struci, a preko Hrvatskog zavoda za zapošljavanje, smatramo da mjera treba biti više usmjerena na dobrobit mlade osobe. Čest je slučaj da trgovačka društva tom mjerom zapošljavaju pripravnike kao dodatnu radnu snagu. Oni pak obavljaju razne vrste poslova, često i one koji nisu definirani ugovorom. Uz uvjetovanje obavljanja neugovorenih poslova, poslodavci na mladima pokušavaju i uštedjeti – isplatom minimalne plaće. Želimo da se takav scenarij zabrani zakonom, a rješenje je uvođenje minimalne plaće za mlade osobe zaposlene putem te mjere. Tako bismo suzbili iskorištavanje potpore na način koji pogoduje gotovo isključivo poslodavcima. Isplaćivanje minimalne plaće za mladu osobu bio bi uvjet poslodavcima za korištenje poticaja. Predlažemo da se odredi osnovica za obračun plaće prilikom korištenja te potpore i da bude veća od osnovice minimalne plaće. Tako država potiče zapošljavanje u struci mladih osoba koje nemaju prethodnog radnog iskustva, a istovremeno uvjetuje poslodavce da uštedene iznose ulože u mlade radnice i radnike.

3. Ukidanje potpore poslodavcima koji zapošljavaju mlade osobe na određeno

Ova mjera nastavak je prethodne. Poslodavci koji koriste prethodnu mjeru, a mlade osobe zapošljavaju na ugovor na određeno, rade dodatne uštede na teret države jer svake godine iznova mogu zaposliti novu osobu na isto radno mjesto i opetovano koristiti mjeru unedogled. Da bismo im onemogućili iskorištavanje *statusa quo*, ali ih i potaknuli na zapošljavanje mladih osoba na neodređeno, zalažemo se da prethodna mjera ne vrijedi pri zapošljavanju mladih osoba na određeni radni period.

4. Ukidanje mjere smanjenja koeficijenta za pripravničke pozicije

S novim Zakonom o plaćama u državnoj i ostalim javnim službama (NN 155/2023) ističe se mjera umanjenja koeficijenta za izračun osnovice plaće osobama koje se prvi put zapošljavaju u struci – pripravnicima. Smatramo da umanjenje plaće od 10 % mlade dovodi u nepravedan položaj. Mlade obrazovane osobe trebaju biti jednako plaćene kao i njihove kolegice i kolege na istom radnom mjestu. Već postoji funkcionalan sustav napredovanja u platnim razredima, a odnosi se na uvećanje uvećanja osnovice za izračun plaće u iznosu od 0,5 %, za svaku godinu staža na određenom radnom mjestu. Potreba za dodatnim produbljivanjem razlika u plaćama nije realna i opravdana s obzirom na znanja i poslovne doprinose mladih radnica i radnika.

6. Honoriranje zapošljavanja određenog postotka mladih osoba

Kao dodatnu mjeru poticanja zapošljavanja mladih osoba predlažemo godišnju naknadu za trgovačka društva koja imaju određeni postotak zaposlenih mladih osoba na neodređeno. Minimalan uvjet za stjecanje naknade bio bi da od ukupnog broja zaposlenih 20 % čine mlade osobe, ali i da poslodavac mora imati određen minimalan broj zaposlenih osoba. Za realizaciju takve naknade treba se odrediti osnovica, koja će se razmjerno povećavati s postotkom udjela zaposlenih mladih osoba na neodređeno.

7. Uvođenje slobodnog dana za poteškoće vezane uz menstrualni ciklus

Ovom mjerom nastojimo senzibilizirati tržište za teme koje dosad nisu bile prepoznate, a utječu na sposobnost rada osoba koje menstruiraju. Zalažemo se za uvođenje plaćenog dopusta svim osobama koje pate od simptoma i poteškoća vezanih uz menstrualni ciklus, čime poboljšavamo uvjete rada. Naš je prijedlog uvođenje obveznog dana plaćenog dopusta u Zakon o radu, koji bi bio istovjetan onome koji se dobiva za darivanje krvi.

Čak 80 % mladih od 18 do 34 godine u Hrvatskoj živi sa svojim roditeljima i po tome smo daleko najgori u Europskoj uniji, što pokazuju najnoviji podaci Eurostata. Takva poražavajuća situacija direktan je rezultat HDZ-ove nebrige i izostanka suvisle i cjelovite politike stanovanja. Izostanak jasnih mjera rezultirao je time da su cijene nekretnina kontinuirano rasle od dolaska HDZ-a na vlast, a pokazatelji govore da smo po tome rekorderi u Europskoj uniji.

90 % naših mladih nisu samostalno kreditno sposobni, a oni preostali osuđeni su na dugogodišnje kreditno ropstvo. Troškovi stanovanja za više od milijun ljudi u Hrvatskoj prelaze 40 % mjesečnih primanja, a cijene najma u velikim gradovima sve su više i često dosežu i iznos rate kredita. Dodatan je problem izostanak institucionaliziranih najmodavaca s dugoročnim ugovorima o najmu, zbog čega su većina najmodavaca fizičke osobe što, između ostalog, dovodi do nestandardizirane ponude stanova (loša kvaliteta i visoka cijena) te snažno prisutne nesigurnosti za najmoprince. Takva situacija posebno je vidljiva kod studenata u priobalju gdje zbog želje najmodavaca da iznajmljuju stanove turistima često bivaju izbačeni iz stanova prije završetka akademske godine. To mladim osobama predstavlja ogromnu prepreku za osamostaljenje i ostanak u Hrvatskoj.

Nažalost, osim modela poticane stanogradnje (POS), koji je uvela SDP-ova Vlada 2001. godine, i subvencioniranih APN kredita, koji su dokazano prouzročili rast cijena nekretnina, vladajući nisu ponudili apsolutno nikakav alternativni model i politiku stanovanja. Pravo na stanovanje predstavlja temeljno ljudsko pravo prema Ujedinjenim narodima te usprkos tome što je rješavanje stambenog pitanja pod utjecajem ekonomskih promjena, država ima ustavnu dužnost da putem stambene politike osigura mladim ljudima „krov nad glavom“.

SDP i Forum mladih SDP-a predstavili su cjelovitu stambenu politiku „Plan za stan“ kojom ćemo ponuditi više modela za rješavanje problema priuštivog stanovanja za naše mlade u Hrvatskoj.

- **OSNIVANJE FONDA ZA GRADNJU I OBNOVU STANOVA**

Osnovat ćemo poseban namjenski fond za gradnju i obnovu stanova poreznim prihodom proračuna. Navedeni fond punit će se proračunskim sredstvima, odnosno potrebna sredstva procjenjujemo na 1 % državnog proračuna na godišnjoj razini. Da bismo izgradili potrebnu veličinu stanova, fond će se šest godina puniti iz državnog proračuna, nakon čega će projekt postati samoodrživ i samostalan, odnosno neovisan od državnog proračuna.

- IZGRADNJA 15 000 STANOVA U 6 GODINA

S pomoću šest modela (socijalni stanovi, dugoročan najam, prodaja društvenih stanova, najam s mogućnošću otkupa, stanovi za asistirano življenje i otvaranje mogućnosti pravnim subjektima da grade stanove za svoje zaposlenike) planiramo u šest godina izgraditi 15 000 stanova prosječne površine 65 četvornih metara. Prema našem izračunu, dovoljno je izdvojiti tek 1 % državnog proračuna godišnje, odnosno oko 250 milijuna eura godišnje tijekom šest godina. Fokusirajući se na mlade posebno ističemo modele:

- DUGOROČAN NAJAM STANOVA

Gradit ćemo stanove za dugoročan najam koji bi bio priuštiv mladima. Tako ćemo s jedne strane poticati odmicanje od kulture vlasništva nekretnina koja predstavlja najskuplji model za naše građane. Dugoročan najam bit će formiran tako da će mladi biti zaštićeni i sigurni jasno definiranim zakonskim okvirom i ugovorom o najmu, a s druge strane neće biti kreditni robovi.

- PRODAJA DRUŠTVENIH STANOVA

Kao i u dosadašnjem modelu poticane stanogradnje (POS) koji je uvela SDP-ova vlada 2001. godine, nastavit ćemo s izgradnjom stanova koji će biti namijenjeni za prodaju po priuštivim cijenama.

- NAJAM S OPCIJOM VLASNIŠTVA

Mladima i obiteljima koji su prosječnog i iznadprosječnog dohotka, ali primjerice nisu kreditno sposobni, omogućili bismo model najma s opcijom vlasništva. Takav bi model omogućio mladim osobama da u trenutku stjecanja kreditne sposobnosti otkupe stan gdje su u najmu uz priznavanje uplaćenih najamnina.

- ZAŠTITA NAJMOPRIMACA I NAJMODAVACA

Cilj nam je urediti kompletno područje najma stanova da bismo zaštitili najmoprimce i najmodavce, ali i stvorili sveobuhvatno sigurno okruženje za sve dionike. U tu svrhu uspostaviti ćemo novu zakonsku regulativu koja će ponuditi novi i sigurniji model.

- IZGRADNJA STUDENTSKIH DOMOVA

U Hrvatskoj je u studentske domove smješteno samo 10 % studenata, što je dvostruko manje od prosjeka Europske unije. U 2023. godini samo u Zagrebu i Splitu 4000 studenata nije primljeno u domove, zbog čega su morali tražiti privatni smještaj. To s jedne strane čini veliki pritisak na tržište najma stanova i posljedično uzrokuje porast cijena te, s druge strane, značajno povećava troškove studiranja našim studentima. Upravo ćemo zato promptno napraviti analizu potreba i krenuti u izgradnju novih i dogradnje postojećih kapaciteta studentskog smještaja.

- **SPUŠTANJE DRŽAVNOG STAMBENOG FONDA JEDINICAMA LOKALNE SAMOUPRAVE**

Predlažemo spuštanje državnog stambenog fonda jedinicama lokalne samouprave. To bi značilo da se nekretnine u vlasništvu države daju na upravljanje jedinicama lokalne samouprave na čijem se teritoriju nalaze. Stoga predlažemo da resorno ministarstvo kao uvjet davanja u zakup jedinicama lokalne samouprave traži da jedinica lokalne samouprave mladim ljudima dodijeli ¼ stambenog fonda bude. Prednosti su višestruke, od toga da država zarađuje od imovine čije joj nekorištenje stvara troškove, preko toga da jedinice lokalne samouprave koje rješavanju stambeno pitanje svojih sugrađana, pa do mladih koji imaju priliku na ostvarenje financijsko prihvatljivog stanovanja.

#5 MENTALNO ZDRAVLJE

Mentalno je zdravlje prema definiciji WHO-a stanje mentalnog blagostanja koje omogućuje osobi da se nosi sa životnim stresovima, ostvari svoje mogućnosti, funkcionira i doprinosi svojoj zajednici. U tom kontekstu svaka osoba koja se funkcionalno nosi sa zahtjevima okoline i životnim stresorima, unatoč dijagnozi nekog psihičkog poremećaja ili bolesti, smatra se osobom zadovoljavajućeg mentalnog zdravlja. Mentalno zdravlje bitna je komponenta općenitog zdravlja i osnovno ljudsko pravo koje je bitno za osobni, društveni i socioekonomski razvoj.

Problemi s mentalnim zdravljem uključuju psihičke poremećaje i psihosocijalne nesposobnosti, kao i stanja povezana s velikim stresom, nemogućnošću funkcioniranja ili rizikom od samoubojstva. Na mentalno zdravlje pojedinca mogu utjecati različiti faktori poput nepovoljne socioekonomske situacije, genetike, korištenja opojnih sredstava, nepodržavajuće okoline, zlostavljanja i prirodnih katastrofa. Odrednice mentalnog zdravlja uključuju individualne čimbenike, kao što su mogućnost upravljanja vlastitim mislima, osjećajima, ponašanjima i

interakcijama s drugima. Uz individualne, tu su i socijalne odrednice mentalnog zdravlja, a to su kulturalni, ekonomski, politički i okolišni faktori poput nacionalnih politika, socijalne skrbi, životnog standarda, radnih uvjeta i podrške u zajednici.

Uz poteškoće mentalnog zdravlja vežu se tri pojma: psihičke smetnje, psihički poremećaji i psihičke bolesti. Psihičke smetnje prolazna su stanja emocionalne nelagode i napetosti, koja su najčešće uvjetovana okolinskim ili fiziološkim promjenama te ne ostavljaju posljedice na funkcioniranje osobe. Psihički poremećaj odstupanje je u ponašanju od uobičajenog, a osobi otežava ili onemogućuje funkcioniranje. Poremećaj može biti ograničenog trajanja. Među njima se ističu depresija, reakcije na teški stres, anksiozni poremećaji, poremećaji prehrane i ovisnosti. Na kraju, psihička je bolest trajno narušeno emocionalno, kognitivno i socijalno funkcioniranje i to je stanje teže od psihičkog poremećaja. U tu kategoriju najčešće ubrajamo shizofreniju, bipolarni poremećaj te teže oblike depresije. U Republici je Hrvatskoj učestalost mentalnih poremećaja u dobnoj skupini od 10 do 19 godina oko 11.5 %, tj. oko 49 000 mladih. U prvih pet mjeseci 2022. godine, prema statistikama MUP-a, broj pokušaja samoubojstava mladih narastao je za 280 % u odnosu na prethodno razdoblje.

Najefikasniji, ponekad čak i jedini, način suzbijanja već nastalih smetnji, poremećaja ili bolesti je psihološka pomoć. Definiramo ju kao vanjsku intervenciju usmjerenu na stabilizaciju psihičkog stanja, ispravljanje mogućih poremećaja ili na identifikaciju i rješavanje osobnih problema. Psihološku pomoć najčešće obavljaju psihijatri i psiholozi. Povrh njih, to mogu biti i pedagozi te stručnjaci iz drugih područja, koji su zaposleni u obrazovnim i zdravstvenim institucijama te centrima za socijalnu skrb, ali i lokalnim savjetovalištim, bilo da su gradska, sveučilišna ili privatna.

Naš prijedlog

Prilikom istraživanja dostupnosti psihološke pomoći u većim gradovima u Republici Hrvatskoj, Radna skupina za mentalno zdravlje primijetila je da je, unatoč tome što u većini gradova postoje savjetovališta, do adekvatne pomoći i dalje većini mladih teško doći. Postojeća savjetovališta često su teško dostupna i nisu integrirana u sklopu centara za mlade. Prepoznajemo i postojeću stigmiju za mentalne poteškoće koja nekim mladima dodatno otežava pristup psihološkoj pomoći. Kao uspješan primjer navodimo Centar za mlade grada Zagreba i Centar za zdravlje mladih, a oba su centra namijenjena, među ostalim, mladim osobama. Osim mogućnosti primanja psihološke pomoći, u centrima se provodi široki spektar aktivnosti za

mlade; od savjetovanja za karijerno napredovanje, informiranja, zdravstvenih usluga pa sve do kulturnog uzdizanja. Trenutno u većini gradova postoje savjetovašta u sklopu sustava HZZO-a u kojima mladi nailaze na mnogo prepreka, kao što su duge liste čekanja, potreba za uputnicom liječnika opće prakse i slično. Na nekim fakultetima također možemo naći savjetovašta, međutim ona su dostupna samo studentima, što isključuje jedan dio mladih.

Kao Forum mladih SDP-a Hrvatske, pod vodstvom Radne skupine za mentalno zdravlje, u 2023. godini proveli smo *online* anketu kojom smo prikupili odgovore naših sugrađanki i sugrađana na 7 pitanja. Ona su se odnosila na iskustvo, informiranost i stavove vezane uz mentalno zdravlje. Anketu je dobrovoljno i svojevoljno ispunilo više od 300 osoba. Rezultati su sljedeći:

- Čak 64 % sugrađana izjavilo je da su imali poteškoće s mentalnim zdravljem u posljednjih godinu dana.
- Međutim, zabrinjavajuće je da 63 % ispitanika koji su imali takve poteškoće nisu potražili psihološku pomoć.
- Također, više od 30 % ispitanika osjeća iznimnu ili umjerenu nelagodu u razgovoru o svom mentalnom zdravlju pred drugima.
- Kada je u pitanju dostupnost psihološke pomoći, 28 % ispitanika izjavilo je da ne zna postoji li centar ili ustanova gdje mogu pronaći takvu pomoć, dok je 14 % reklo da takva ustanova ne postoji.
- 40 % ispitanika ocijenilo je dostupnost psihološke pomoći ocjenom 1 i 2, dok je isti postotak ispitanika dao ocjenu 3.
- U predzadnjem pitanju htjeli smo ispitati misle li naše sugrađanke/i da su osobe s mentalnim teškoćama u društvu stigmatizirane, a potvrdno je odgovorilo čak 84 % ispitanika.

U zadnjem nas je pitanju zanimalo što misle da su razlozi zbog kojih osoba ne bi potražila stručnu pomoć, a odgovore smo organizirali u sljedećih 8 kategorija:

1. Sram
2. Osuda okoline
3. Neinformiranost
4. Neadekvatna pomoć na adresama javnog zdravstva, dok su privatnici preskupi

5. Strah od institucionalizacije i „dijagnoze“
6. Duge liste čekanja za preglede i trijaže
7. Vjerovanje da osobi s mentalnim poteškoćama pomoći nema
8. Proces se gleda kao stavljanje „soli na ranu“ već napaćene osobe.

Ovi su nam rezultati bili vrlo informativni. Oni sami po sebi čine još jedan u nizu pokazatelja da postoji hitna potreba za podizanjem svijesti i poboljšanjem pristupa psihološkoj pomoći u Hrvatskoj. Stigmatizacija i nedostatak informacija predstavljaju ozbiljne izazove s kojima se suočavamo, dovode do nepovratnih posljedica koje štete pojedincima, ali i okolini, odnosno društvu općenito. No uz odgovarajuće mjere možemo napraviti promjene.

Ponukani rezultatima te ankete, ali i konstantnim, latentnim signalima iz okoline o bitnosti ove teme, Forum mladih u suradnji s Radnom skupinom za mentalno zdravlje iznio je svoje prijedloge. Vjerujemo da predložene mjere izazivaju *status quo* i mogu pridonijeti pozitivnoj promjeni u društvu u kontekstu mentalnog zdravlja, koje ima široke implikacije na stanje i zrelost društva općenito. Prosperitetno društvo počiva na blagostanju pojedinaca, a posebno naglašavamo da se pojedincima treba baviti od najranije dobi.

Naši prijedlozi:

1. Promocija sintagme „emocionalne pismenosti“ u školskom sustavu

Iza te sintagme stoji prepoznavanje vlastitih i tuđih osjećaja i raspoloženja, kao i njihova uzroka. Uz sebe veže različite pojmove, poput empatije, kooperativnosti, kontrole nad emocijama te svijesti o sebi i drugima. Ona je esencijalna vještina kod osnovnoškolaca i srednjoškolaca, koji su u tom periodu u fazi završne izgradnje vlastitih ličnosti. Stoga predlažemo da se o toj temi sustavno počnu educirati spomenute dobne skupine mladih. Zalažemo se za provođenje te teme putem školskih kurikuluma, a naš je konkretan prijedlog da se ona počne obrađivati na satima razrednika u osnovnim i srednjim školama, ali i u predmetu Psihologija u srednjim školama. Vjerujemo da zagovaranjem obrazovanja na temu emocionalne pismenosti možemo doprinijeti smanjenju stigme prema psihičkim smetnjama, poremećajima, ali i bolestima te ohrabriti mlade za traženjem pomoći.

2. Zapošljavanje stručnog psihološkog/psihijatrijskog osoblja u svaki dom zdravlja u Hrvatskoj

Taj se prijedlog naslanja na reformu domova zdravlja, koju je predložio SDP Zagreb. Vjerujemo da spuštanje stručnog osoblja na razinu primarne zdravstvene zaštite doprinosi smanjenju stigme o korištenju takvih usluga te povećava njihovu dostupnost. Svaki dom zdravlja trebao bi imati psihologa, u idealnom slučaju i psihijatra.

3. Povećanje broja raspisanih specijalizacija za dječju i adolescentnu psihijatriju

U Hrvatskoj postoji velik nedostatak psihijatara, posebno dječjih i adolescentnih psihijatara, a jedina dječja psihijatrijska bolnica nalazi se u Zagrebu. Važno je osigurati pristup adekvatnoj pomoći za sve one koji se suočavaju s mentalnim izazovima. Nažalost, broj djece i adolescenata koji se suočavaju s mentalnim poteškoćama premašuje kapacitete specijaliziranih ustanova. Psihijatrijska bolnica za djecu i mladež „Kukuljevićeva“ u Zagrebu, primjerice, ima samo 37 stacionarnih kreveta i pet liječnika, a prima 60 % djece i mladih s teškim psihičkim problemima iz cijele zemlje, što zahtijeva rješavanje ovog rastućeg problema na nacionalnoj razini.

Da bismo pružili odgovarajuću skrb djeci i mladima do 18 godina, nužno je zaposliti više od 80 dječjih i adolescentnih psihijatara diljem Hrvatske.

- Kada govorimo o broju hospitalizirane djece, u 2017. godini Hrvatska je imala 730 slučajeva, dok je taj broj porastao na 989 u 2022. godini.
- Bilježimo zabrinjavajući porast hitnih hospitalizacija. Broj hitnih hospitalizacija je 2019. godine iznosio 1448, dok je u 2022. godini narastao na 2264, što predstavlja povećanje od 56 %. Također, treba istaknuti dramatičan porast broja suicida u 2022., gotovo 30 % u usporedbi s prethodnom godinom.
- U cijeloj zemlji imamo samo 56 dječjih i adolescentnih psihijatara, dok se njih dvadesetak trenutno specijalizira.
- Prema podacima Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo (HZJZ), u 2020. godini 18 309 djece u dobi od sedam do 19 godina zatražilo je pomoć obiteljskih liječnika zbog problema s mentalnim zdravljem. Samo u bolnici „Kukuljevićeva“ u prvoj godini pandemije hospitalizirano je gotovo 800 djece, dok je kroz dnevnu bolnicu prošlo čak 10 000 pacijenata.

- Pravobraniteljica za djecu Helenca Pirnat Dragičević ocijenila je da je broj dječjih i adolescentnih psihijatara nedovoljan u odnosu na potrebe te da treba povećati broj specijalizacija u svim dijelovima zemlje.
- Trebamo osigurati uvjete za stacionarno psihijatrijsko liječenje djece na području Dalmacije da bismo poštovali njihovo pravo na liječenje što bliže mjestu stanovanja i obitelji.

Vrijeme je da se poveća broj specijalizacija iz dječje i adolescentske psihijatrije i da se decentralizira pristup tom specijalističkom tretmanu da bi svako maloljetno dijete i njegovi roditelji imali jednako dostupan pristup toj usluzi diljem zemlje.

3. Uvođenje psihologa u sve osnovne i srednje škole

Tom mjerom želimo ukazati na nedostatak današnjeg obrazovnog sustava. Prema dosadašnjim istraživanjima (<https://www.srednja.hr/zbornica/mladi-psiholozi-upozorili-cak-oko-130-tisuca-osnovnoskolaca-nema-svog-skolskog-psihologa/>), preko 100 000 učenika osnovnih škola trenutačno ne može potražiti psihološku pomoć unutar obrazovne ustanove, što bi danas, s obzirom na zahtjeve okoline i tempo razvoja osnovnoškolske djece, trebao biti standard. Psiholog u školi pruža usluge koje niti jedan drugi stručni suradnik ne može odraditi na kvalitetan i stručan način, a to su ponajprije psihodijagnostika i savjetovanje. Iako prema trenutačnim standardima Ministarstva znanosti i obrazovanja svaka škola ima pravo zaposliti psihologa, ovisno o svojim potrebama, zalažemo se da zapošljavanje ovog profila stručnih suradnika bude imperativ za sve škole, bez obzira na broj djece u ustanovi.

5. Državno financiranje psiholoških savjetovališta na svim sveučilištima u Hrvatskoj

Da bi polaznici svih obrazovnih ustanova u Republici Hrvatskoj imali jednako dostupnu uslugu savjetovanja na razini institucije koju pohađaju, naglašavamo da je osnivanje sveučilišnih savjetovališta za studente na nacionalnoj razini stvar higijene. Odluka o osnivanju takvih tijela ne smije biti u ingerenciji isključivo sveučilišta. Inzistiramo da država omogući financiranje takvog projekta i da studenti svakog sveučilišta u Republici Hrvatskoj imaju jednak pristup psihološkoj pomoći na razini institucije. Također, očekujemo da će Vlada voditi brigu o osnivanju takvih tijela kao nositelj i provoditelj projekta.

#6 EKOLOŠKA TRANSFORMACIJA

Klimatske promjene sve se intenzivnije manifestiraju u obliku ekstremnih vremenskih neprilika. Nedavni potresi, oluje i poplave te velike vrućine i suše dokaz su tome. Da bismo osigurali naš opstanak, potrebno je još hrabrije početi djelovati s ciljem reduciranja zagađenja u svim njegovim oblicima. Klimatske promjene ne smijemo promatrati isključivo iz biološke perspektive, već i društvene. Klimatske promjene disproporcionalno pogađaju upravo one koji su najmanje doprinijeli zagađenju i eskalaciji klimatske situacije. Upravo zbog toga u svojem djelovanju i politikama posebnu pozornost posvećujemo mladima, radnicama i radnicima te siromašnima, onima s globalnog Juga koji zbog klimatske devastacije njihove zemlje sreću moraju tražiti u Europi. Naša vizija Hrvatske socijalna je, zelena i održiva Hrvatska koja štiti svoju prirodu i okoliš, a posebno svoja prirodna dobra kao što su voda i čist zrak. Potrebna nam je Hrvatska koja prirodu, okoliš i čovjeka stavlja ispred privatnog profita i interesa te štiti našu obalu od betonizacije i prirodne resurse od privatizacije. Hrvatska kakvu želimo poštuje međunarodne sporazume o zaštiti okoliša i poziva međunarodnu zajednicu na još ambicioznije ciljeve u sprječavanju klimatskih promjena. Zelena transformacija ključan je dio našeg programa, ali kao mladi socijaldemokrati i socijaldemokratkinje vjerujemo da zelena transformacija mora imati crveno srce i biti socijalno osviještena da bi se osigurao kvalitetan život za sve, a ne samo neke.

- Klimatske promjene u obrazovanju! – Zalažemo se za veću i sustavniju prisutnost teme klimatskih promjena na svim razinama obrazovanja. Razinu svijesti o klimatskim promjenama potrebno je povećavati, a posebno je važno mladim ljudima omogućiti dubinsko razumijevanje problematike koja će definirati njihov životni vijek. Klimatske promjene potrebno je obrađivati međupredmetno i interdisciplinarno da bi se razumjela znanstvena strana fenomena, ali i da bi se stekla svijest o društvenoj odgovornosti te političkim mehanizmima kojima mladi mogu utjecati na rješavanje tog problema. Da bi se osigurao sistematičan pristup problematici, zalažemo se za stvaranje posebnog kurikulumu međupredmetne teme klimatskih promjena s jasno definiranim temama, predmetima na kojima se teme obrađuju te ishodima.
- Poticanje i uvažavanje klimatskog aktivizma! – Klimatski aktivizam pokazao se kao nevjerojatno važan alat u podizanju svijesti i utjecaju na donositelje odluka. U tom kontekstu posebno su izraženu ulogu imali mladi, s inicijativama kao što su Marševi za opstanak i Petkom za budućnost. HDZ-ova vlada takve je inicijative uglavnom

ignorirala, a izostao je i poticaj za širom participacijom mladih u rješavanju problema klimatskih promjena. Upravo zbog toga zalažemo se za bolje uključivanje klimatskih inicijativa i udruga u proces donošenja odluka stvaranjem posebne koordinacije pri Ministarstvu za zaštitu okoliša i energetike te za šire uključivanje mladih aktivista i aktivistkinja u rad javnih tijela. Također, zalažemo se za povećanje financiranja rada klimatskih udruga i inicijativa s ciljem omogućavanja veće informiranosti i participacije mladih. Zalažemo se i za državno financiranje klimatskih projekata i inicijativa osmišljenih u nastavi građanskog odgoja i obrazovanja da bi država valorizirala angažman mladih i promicala stvaranje novih rješenja.

- Povećanje subvencioniranja zelenih tehnologija! – Da bi zelena tranzicija bila uspješna, ona mora biti provedena na društvenoj, a ne individualnoj razini. Zbog velikih ekonomskih nejednakosti dobar si dio građana ne može priuštiti sudjelovanje u zelenoj tranziciji. Zalažemo se za povećanje državnog subvencioniranja solarnih panela, energetske učinkovitih uređaja i drugih zelenih tehnologija da bismo mladim ljudima svih klasnih pozadina omogućili održivi način života.
- Oporezivanje plastike i promoviranje recikliranja! – Zalažemo se za uvođenje poreza na plastičnu ambalažu s manje od 30 % recikliranog materijala. Time želimo potaknuti više korištenja recikliranog materijala i njegova prikupljanja da bi se smanjilo odlaganje ili spaljivanje.
- Oporezivanje privatnih aviona i (super)jahti! – Zalažemo se za uvođenje poreza na korištenje privatnih aviona i (super)jahti. Ekološki neosvijesteno ponašanje pojedinaca uzrokuje disproporcionalno zagađenje i ispuštanje ugljičnog dioksida. Vodeći se principom „zagađivač plaća“ želimo osigurati da oni koji najviše zagađuju također najviše financijski participiraju u ostvarenju zelene transformacije. Novac prikupljen tim porezom koristio bi se za financiranje ekoloških projekata i za ulaganje u nove, zelene tehnologije.
- Pravedna transformacija za radnike! – Prijeko potrebne ekološke regulacije utječu na radnike i radnice u različitim sferama gospodarstva. Kako trošak zelene transformacije ne bi pao na leđa radnika i radnica zaposlenih u industrijama koje zagađuju, zalažemo se za programe prekvalifikacije, pomoć pri pronalasku posla i osiguravanje naknade za nezaposlenost. Time osiguravamo pravednu zelenu tranziciju!
- Zelena mobilnost za sve! – Ključan dio zelene transformacije odnosi se na tranziciju s većinskog korištenja privatnog prijevoza na većinsko korištenje javnog prijevoza. Zalažemo se za značajna ulaganja u mrežu javnog prijevoza, revitalizaciju željezničkog

prometa i poboljšanje međugradskog prijevoza te javnog prijevoza u ruralnim krajevima. Osim infrastrukturnog razvoja zalažemo se i za veću dostupnost javnog prijevoza mladima. Upravo je radi toga važno kratkoročno smanjiti cijene javnog prijevoza za mlade, a dugoročno osigurati besplatan javni prijevoz.

- **Obnovljivi izvori energije i rješavanje energetske siromaštva!** – Ne samo da su fosilna goriva štetna za okoliš, već su i države koje ih izvoze često nestabilan partner. Zbog toga se zalažemo za koherentniju energetske politiku koja će u obzir uzeti i zaštitu prirode. Značajno ulaganje u alternativne i obnovljive izvore energije ključno je u postizanju energetske samodostatnosti. Time bi se energija također učinila jeftinijom, što bi se odrazilo i u smanjivanju energetske siromaštva.
- **Zeleno i socijalno gospodarstvo!** – Naša vizija gospodarske budućnosti Hrvatske temelji se na održivom rastu, kružnom gospodarstvu i socijalnoj sigurnosti. Zalažemo se za razvijanje zelenih industrija i tehnologija, ekološke poljoprivrede i ekoturizma da bi se iskoristili potencijali Hrvatske, ali i da bi se osiguralo da njihovo iskorištavanje nema negativnog utjecaja na okoliš i ljude. Naš je cilj da Hrvatska, svojim dvjema aktivnim mjerama i politikama, do 2050. godine postane ugljično neutralna. U svrhu toga zalažemo se i za uvođenje različitih oblika oporezivanja emisija ugljičnog dioksida i drugih zagađivača.
- **Zeleni PDV!** – Važan segment uspjeha zelene transformacije čini promjena potrošačkih navika. Zalažemo se za smanjivanje PDV-a s 25 % na 13 % za sve ekološke proizvode. Time bi se ekološki proizvodi učinili dostupnijima i utjecalo bi se na potrošačke navike. Da bismo osigurali da trgovci to ne iskoriste kao priliku za dodatnu zaradu povećanjem cijena, zalažemo se i za zamrzavanje cijena ekoloških proizvoda.

#7 DIGITALNA TRANSFORMACIJA

Digitalna transformacija društva predstavlja značajan proces na razini Europe i svijeta u kontekstu novih razvojnih pravaca društvenog napretka. Razvoj tehnologije, koji dovodi do digitalne transformacije društva, treba bazirati na principima održivog razvoja te treba biti usmjeren primarno na poboljšanje uvjeta života građana.

Kada govorimo o aspektu utjecaja ekološke i digitalne transformacije na mlade, svakako se prvo treba osvrnuti na utjecaj koji taj proces ima na učenike i studente. Inicijalni preduvjet za osiguravanje kvalitetne digitalne transformacije, u današnjim vremenima „interneta stvari“

(engl. *Internet of Things, IoT*) i opće stalne povezanosti, adekvatna je infrastruktura. Ona se treba osigurati na razini srednjoškolskih ustanova, odnosno na razini akademskih institucija, ali i na razini opće dostupnosti tehnologija, kao što je to 5G mreža. Uvođenjem 5G mreže u sve hrvatske gradove u kojima postoje sveučilišta, veleučilišta ili visoka učilišta, omogućili bismo daljnji razvoj i poboljšanje uvjeta za digitalnu transformaciju društva.

Uz zadovoljenje infrastrukturnih uvjeta za te teme, država mora učiniti sve što je u njezinoj domeni da bi povećala uključenost mladih u digitalno društvo te da bi popularizirala i pojednostavnila korištenje državnih servisa dostupnih uslugom „e-Građani“. Uz korištenje studentskih iskaznica koje se izdaju po aktualnom standardu, studenti već imaju pristup svim servisima uslugom „e-Građani“, ali je svakako nužno popularizirati tu opciju. Također, s obzirom na sve mogućnosti koje studentska iskaznica nudi, zalažemo se za povezivanje svih korisnika s podacima na beskontaktnom čipu za vlastite potrebe (npr. poslodavcima za evidentiranje radnog vremena studenta, čime se eliminira trošak izdavanja dodatne iskaznice za studenta, a istovremeno se osigurava veća pravna sigurnost i za studenta i za poslodavca).

Nadalje, predlažemo da se uslugom „e-Građani“ povežu sve obrazovne ustanove minimalno na razini razmjene podataka o uspjehu studenata i učenika da bi se olakšala njihova mobilnost između obrazovnih ustanova. U tu svrhu predlažemo i implementaciju informacijskog sustava „Studomat“ u postojeću strukturu platforme „e-Građani“.

Radi veće transparentnosti, inzistiramo da država razmotri razvoj i implementaciju unificiranih prijava za studentski smještaj, putem servisa dostupnih uslugom „e-Građani“. Takva bi se usluga mogla povezivati s evidencijama MUP-a (vezano za podatke o prebivalištu i boravištu) i s podacima Ministarstva financija – Porezne uprave (vezano za iznose primitaka kućanstva radi definiranja imovinskog kriterija). U sustavu bi studenti jednostavno, kao što rade prijave i na visokoškolske ustanove, mogli odjednom prijaviti smještaj za sve gradove u kojima su prijavili fakultet. Sustav bi automatski „brisao“ prijave za mjesta koja studentu više nisu opcija (npr. ako se student prijavi za smještaj u Rijeci i Zagrebu te ipak odabere studij u Rijeci, sustav automatski povlači prijave za Zagreb).

Izuzev navedenih aktivnosti, jako važna uloga procesa digitalizacije poboljšanje je studentskog života i standarda pomoću digitalnih procesa. Stoga predlažemo da država potiče razvoj virtualnih sadržaja u obrazovanju. Slabije opremljene obrazovne institucije, najčešće one u slabije razvijenim sredinama, tako bi učenicima ili studentima mogle ponuditi napredniji i

bogatiji sadržaj. Tim aktivnostima podižemo standard studiranja, i to najviše za studente slabije razvijenih sredina. Uvođenjem, naprimjer, virtualnih laboratorijskih vježbi, studenti s fakulteta koji nemaju opremljen laboratorij mogli bi sudjelovati u nekim eksperimentima ili pokusima koji se odvijaju na nekom drugom fakultetu, u drugom gradu te interaktivno sudjelovati u radu. Također, korištenjem IT alata želimo organizirati i verificiran pristup sigurnom okruženju za polaganje ispita na daljinu, čime olakšavamo studentima, koji iz objektivnih razloga ne mogu fizički doći na ispit, polaganje tog ispita ne narušavajući pritom vjerodostojnost ispitnog procesa i kvalitete obrazovanja.

Uz same nastavne aktivnosti, uvođenjem digitalnih procesa želimo poboljšati i pomoćne aktivnosti u obrazovanju. Ovdje svakako možemo spomenuti korištenje umjetne inteligencije za predlaganje plana studija svakom studentu, ovisno o njegovim interesima i željama. Također, razvojem raznih aplikacija tijekom pandemije COVID-a dobili smo mogućnosti udaljenog rada u raznim oblicima. Takve resurse planiramo koristiti za osiguravanje konzultacija na daljinu za studente koji iz zdravstvenih ili nekih drugih razloga ne mogu prisustvovati fizički; za razvoj *online* zajednica studenata koje ne moraju biti ograničene samo na njihov fakultet, već se može raditi i na povezivanju srodnih studenata iz cijele EU; za organiziranje *online* portfolija radova studenata koje će onda moći dijeliti i s potencijalnim poslodavcima te još mnogo toga. Na takav način podižemo i digitalne vještine studenata, koje su danas neizostavan dio osobnih vještina, ali i nudimo mogućnosti za „virtualnu mobilnost“ i stvaranje jakih europskih poznanstava koja će biti korisna i samim studentima, ali i zajednici u cjelini.

Zaključno, kako je za uspješno provođenje svih tih mjera nužno imati dovoljan broj stručnjaka koji trenutno nedostaju i u odgojno-obrazovnom i znanstvenom segmentu, predlažemo i određene akcije u smjeru povećanja tih kapaciteta. Primarno, potrebno je dodatno stimulirati (s pomoću stipendija) upisivanje mladih kadrova na programe koji će ih osposobljavati za provođenje svih navedenih mjera. Uz te mjere, obrazovanje kadrova koji će biti obučeni za rad s IKT tehnologijama dobro će doći i u osnovnim i srednjim školama u redovnoj nastavi informatike gdje već sada nedostaje učitelja i nastavnika koji bi učenicima predavali obvezne nastavne sadržaje. Programi stipendiranja raspisivali bi se tako da se studentima koji dolaze iz slabije razvijenih krajeva Hrvatske, ili iz krajeva gdje je deficit kvalitetnog kadra veći od prosjeka RH, daje dodatni financijski bonus u slučaju da se stipendisti obavežu vratiti u svoje krajeve. Tako bismo kvalitetno djelovali i na povratak mladih obrazovanih ljudi u svoja rodna mjesta, na smanjenje iseljavanja, a i na poboljšavanje kvalitete obrazovanja u slabije razvijenim dijelovima Hrvatske.

#8 SLOBODNO VRIJEME MLADIH

Kada govorimo o slobodnom vremenu mladih, svima je u glavi većinom bavljenje sportom ili provođenje vremena s prijateljima te se umanjuje stvarni značaj. Slobodno vrijeme iznimno je bitno za osobu svake dobne skupine, no posebice kod mladih osoba koje tijekom slobodnog vremena razvijaju svoje interese te usmjeravaju svoj budući život i vještine.

Važnost slobodnog vremena za mlade leži u prilici da istraže svoje interese bez tereta obaveza. Interes predstavlja trajnu usmjerenost znatiželje prema hobijima, zanimanjima i aktivnostima koje ih ispunjavaju. Istraživanja pokazuju da mladi imaju širok spektar interesa dok još istražuju što ih najviše zanima i čini sretnima. Motivirani su u postizanju vlastitih ciljeva da bi pronašli svoje mjesto u svijetu. Intenzivno istraživanje identiteta obično počinje tijekom adolescencije i traje do kraja tog razdoblja. Interesi se stabiliziraju s punoljetnošću, iako se mogu mijenjati kasnije u životu. Studije pokazuju da se većina kažnjivih djela mladih događa tijekom slobodnog vremena, što često proživljavaju kao dosadu. Mladi koji imaju probleme s drogom često počinju eksperimentirati iz znatiželje, potrebe za zabavom i dosade, što ukazuje na probleme sa samokontrolom i može dovesti do delinkventnog ponašanja.

Kombinacija slobodnog vremena i poremećaja u ponašanju mladih predstavlja izazov. Stoga je ključno pružiti im podršku u organizaciji slobodnog vremena, posebno onima s poremećajima u ponašanju. To podrazumijeva poticanje na aktivnosti i podršku u pronalaženju interesnih područja, umjesto nametanja gotovih rješenja.

Naš je cilj omogućiti mladima kreiranje slobodnog vremena po vlastitoj želji s ciljem ispravnog usmjeravanja njihovih interesa.

MJERE:

1. cilj: Uspostava rada s mladima (*youth work*)

Ø I1: Izrada standarda zanimanja, standarda kompetencije i etičkog kodeksa

Ø I2: Poticanje (ne)formalnih obrazovnih programa za kapacitiranje osoba koje rade s mladima

Ø I3: Preporučiti JLS-u i JRS-u angažiranje osoba koje rade s mladima u dva modela

2. cilj: Osiguravanje uvjeta za provođenje izvannastavnih aktivnosti (INA) s ciljem izjednačavanja nejednakosti

Ø I1: Poticati/otvarati prostore za kvalitetno provođenje slobodnog vremena (sportski prostori i dvorane, pozornice, centri/klubovi za mlade)

Ø I2: Osiguravanje besplatnog ili subvencioniranog prijevoza za mlade unutar i između JLS-a i JRS-a

Ø I3: Poticati decentralizaciju INA-e

3. cilj: Poticati participativnost kreiranja slobodnog vremena kao oblik razvoja građanstva

Ø I1: Participativno budžetiranje/planiranje projekata/izbor aktivnosti i sl.

Ø I2: Poticanje zborova mladih građana od strane Savjeta mladih

Ø I3: Revizija kurikuluma i načina provođenja GOO-a s ciljem povećanja demokratskog potencijala

4. cilj: Izjednačavanje diskrepancije između profesionalnog i amaterskog/rekreativnog sporta

Ø I1: Subvencije za bavljenje malim sportovima

Ø I2: Razvijanje javno dostupne sportske infrastrukture

Polazišna točka našeg programa uspostava je rada s mladima, odnosno poticanje obrazovanja osoba koje rade s mladima. Svakim danom slušamo u medijima brojke mladih koji odlaze u inozemstvo „trbuhom za kruhom“ te traže bolji život, što nužno ne uključuje samo zaposlenje. Zbog toga upravo veliku važnost imaju osobe koje rade s mladima. One će pomoći lokalnoj zajednici u komunikaciji s mladima te ukazati na potrebe i interese mladih da bismo ispravno mogli zaustaviti iseljavanje mladih te ih zadržati u lokalnoj zajednici. Velik broj europskih prijestolnica koristi upravo taj model pomoći pri osluškivanju i zadržavanju mladih u zajednicama.

U Hrvatskoj danas imamo isključivo nekoliko prostora koji su isključivo namijenjeni mladim osobama. Pod time se misli da su u potpunosti na raspolaganju mladima. Mladi upravljaju prostorom te događanjima unutar njega, sami su kreatori zbivanja te mogu doći u bilo kojem trenutku čitati knjigu, pričati s prijateljima, igrati igrice, gledati film i slično. Prostor je prilagođen te prepušten isključivo njima. Cilj nam je težiti tome da svaka lokalna zajednica ima upravo takav prostor te da se svim mladima u Hrvatskoj omoguće jednaki uvjeti. Upravo slobodne aktivnosti pomažu u kreativnosti i usmjeravanju budućih interesa.

Nažalost, uvjeti u većim gradovima te u ruralnim dijelovima Hrvatske nisu jednaki, stoga ćemo u budućnosti težiti ujednačavanju upravo tih uvjeta da bi djeca u ruralnim mjestima imala jednak pristup svim aktivnostima kao što to imaju i djeca u svim većim gradovima. Težište se stavlja na zaustavljanju centralizacije aktivnosti, omogućavanju razvijanja lokalnih zajednica te decentralizaciji slobodnih aktivnosti (sportova, radionica, raznih kulturnih događanja i drugo).

Kao što je ranije spomenuto, slobodno je vrijeme bitno da bi se spriječilo delinkventno ponašanje mladih te pomoglo u njihovu dodatnom obrazovanju. Tijekom prošlog stoljeća djeca su živjela u proširenoj obitelji te u njihovu odgoju nisu sudjelovali samo roditelji, već i djedovi i bake. Danas imamo u potpunosti drugačiju situaciju u kojoj veliki značaj odgoja djece pada na institucije, a manji na roditelje koji zbog radnog vremena ne mogu u potpunosti pratiti njihove aktivnosti. Zbog toga je bitno pomoći roditeljima u odgoju tako da se omoguće bolji uvjeti za različite aktivnosti u kojima djeca mogu sudjelovati umjesto provoditi vrijeme u lokalnim kafićima.

Rezultati većine istraživanja pokazuju da su mladi nezadovoljni sadržajem koji im se nudi. S kvantitativne strane nudi se veliki broj sadržaja, no on kvalitetom nije zadovoljavajući. Mladi teže kulturnim događanjima u svojim zajednicama, teže različitim novim aktivnostima i sportovima, koji nisu isključivo nogomet ili kino. Borit ćemo se da se svim mladima omogući pristup besplatnim kulturnim sadržajima. Danas imamo smanjene stope poreza na dodanu vrijednost za kulturne događaje, no mi ćemo težiti tome da se mladima barem jednom mjesečno omoguće besplatni pristupi različitim sadržajima. Cilj je rasteretiti budžet roditelja te poticati mlade na izlazak iz „četiri zida“ u koja su se zatvorili nakon pandemijskog doba.

Borit ćemo se da mladi dobiju svoj prostor te da upravo mladi budu kreatori aktivnosti i slobodnog vremena za mlade, a ne da ekonomija, prostor na kojem žive (ruralni/urbani) budu

kreatori njihovih interesa i zadovoljstva s provedenim vremenom. Mladi će ostati u svojim zajednicama tek nakon što vide da su oni budućnost i sami kreatori svoje sreće. Sreća se očituje upravo u vremenu koje im nije ograničeno pravilima te u kojem oni sami kreiraju svoja pravila, a to su upravo slobodne aktivnosti.

SPORT

Mađari su 2011. godine donijeli novi zakon o SPORTU S DVA CILJA: za boljitak zdravlja nacije i industrije sporta u ukupnoj nacionalnoj ekonomiji. Te 2011. godine Mađarska je bila 4. zemlja po pretilosti u EU, a sada je skliznula na 17. mjesto. Sa 150 tisuća registriranih sportaša došla je na 287 tisuća. Od 28 članica EU-a, njih 15 ima zakonodavno riješeno ulaganje u sport. Ključ priče jest osloboditi potencijal privatnih kompanija i učiniti im ulaganje u sport što jednostavnijim i privlačnijim.

- poticati investicijska ulaganja privatnih kompanija, od čega bi profitirala i gradska uprava, koja je također zadužena za održavanje tih objekata
- od svakog transfera, odnosno prodanog igrača velikih klubova kojima grad daje prostor besplatno, ugovorom uvjetovati da se samo 1 % iznosa vrati gradu – lakše punjenje proračuna za sport
- riješiti sve imovinskoppravne odnose sportskih objekata u Hrvatskoj, usporediti stanje na papirima i stvarno stanje kvadrature
- poticanje zapošljavanja osoba s invaliditetom u sportskim objektima na pozicijama poput recepcije, gdje ne postoji prepreka za njihovo djelovanje
- revidirati lokalne programe za sport koji su iz godine u godinu identični samo s drugom godinom dokumenta
- razvijati i jačati školski sport – ping-pong i šah u hodnicima škola, stručni vanjski suradnici

#9 KULTURA

Vizija: Kultura kao ključan faktor slobodnog, demokratskog društva i bitan dio života mladih u Hrvatskoj, dostupna svima. Na bitno povećanje financijskih izdavanja za kulturu ne gleda se kao na trošak, već kao u ulaganje u društvo.

Kultura je ključna za naše demokratsko i slobodno društvo, a odnos prema kulturi pokazatelj je demokracije i razvoja. Ona je temelj i njezina je važnost ključna za opstanak svake zajednice. Kultura se mora pomaknuti s margina i napokon dobiti potrebnu političku podršku; mora biti kritična, pluralistička i kreativna. Ona mora otvarati tabu teme, propitkivati društvene pojave, biti participativna, angažirana, reflektivna, otvorena, transparentna, inkluzivna. Treba poticati socijalnu osjetljivost, solidarnost, ekološku osviještenost te ne smije služiti u političke svrhe.

Borba za kulturu, buntovnu, inovativnu i dostupnu, treba početi s uključivanjem mladih u kulturne programe. Prvi korak na tome putu odluka je o besplatnom ulasku na sve izložbene programe javnih muzeja i galerija u Hrvatskoj za sve stanovnike Europske unije mlađe od 26 godina. Drugi je korak osnivanje društveno-kulturnih centara u svim županijama, da bismo osigurali programe koji se tiču kulture u mjestima okupljanja mladih. Aktivnom i sustavnom podrškom zagovaračkih inicijativa i platformi s ciljem demokratizacije, decentralizacije i razvoja novih mehanizama djelovanja, izravno se pridonosi institucionalnom pluralizmu. To rezultira i poboljšanjem ljudskih, prostornih i financijskih kapaciteta za rad te djelovanjem nezavisne kulturne scene i izvaninstitucionalne kulture.

Prostori u kojima stanuje kultura mjesta su kreacije, inovacije, emancipacije i razvoja. Upravo zbog toga djecu i mlade treba što više poticati i na glazbeno školovanje. U tu svrhu predlažemo besplatno glazbeno osnovno i srednjoškolsko obrazovanje u javnim glazbenim školama.

Hrvatska glazbena scena može i mora bolje, a mladim hrvatskim glazbenicima i glazbenicama država mora stvoriti predispozicije za kvalitetan rad i stvaralaštvo. Hrvatska filmska scena i mlade hrvatske filmske i filmske zasluge zaslužuju jednak tretman države. U našem interesu mora biti i produkcija audiovizualnih sadržaja u Hrvatskoj. Osim što takva produkcija doprinosi kulturnoj razvijenosti društva, stvaranjem novih te očuvanjem postojećih radnih mjesta u objema industrijama, ona dobiva i ekonomski aspekt. Razvojem novih, mladih, glazbenih i filmskih zajednica, stvaramo i predispozicije za novi koncept financiranja.

Financiranje velikog kulturnog zaokreta planiramo postići i odredbom „Jedan posto za kulturu“, kojom bi se od svake javne investicije izdvajao jedan posto za financiranje kulturnog sadržaja.

Veća ulaganja u manje razvijene gradove u Hrvatskoj potaknuli bismo osnivanjem projekta „Grad kulture“, kojim bismo svake godine birali novu nacionalnu prijestolnicu kulture po uzoru na „Europsku prijestolnicu kulture“.

Većina mladih suočena je s egzistencijalnim problemima – nemogućnosti zaposlenja u struci, nedovoljnim primanjima, neadekvatnim radnim uvjetima i neriješenim stambenim pitanjem. Rezultat toga često je kronična nezainteresiranost mladih za konzumaciju kulturnog sadržaja.

S istim egzistencijalnim problemima susreću se i mlade radnice i radnici u kulturi. Zbog svega navedenog, napraviti ćemo sveobuhvatnu reformu materijalnog i socijalnog stanja radnica i radnika u kulturi. Ukinut ćemo prekarni rad, čime ćemo povećati njihova prava. Propisat ćemo minimalne naknade umjetnicama i umjetnicima za njihova izlaganja da bismo prekinuli višegodišnju eksploataciju njihova rada. Radnice i radnici u kulturi, kao i oni u svim drugim sektorima, moraju biti adekvatno plaćeni za svoj posao!

Različitost je ono što obogaćuje Hrvatsku, cijelu Europsku uniju i svijet, zbog čega snažno podupiremo rezidencijalne programe za mlade umjetnike. Jedna od prvih naših odluka bit će uvrštavanje umjetničkih rezidencija za mlade umjetnice i umjetnike kao samostalno područje u okviru javnih potreba u kulturi.

Glavne točke programa za kulturu:

- besplatan ulazak na sve izložbe javnih muzeja i galerija svim osobama do 26. godine života
- uvođenje kulturnih vaučera
- uvođenje programa „Grad kulture“
- umjetničke rezidencije za mlade umjetnice i umjetnike kao samostalno područje u okviru javnih potreba u kulturi
- povećanje zakonskih prava za samostalne radnice i radnike u kulturi
- ukidanje prekarnog rada za radnice i radnike u kulturi
- besplatna osnovna i srednja glazbena škola za sve koji polože prijemni ispit
- veći državni poticaji za glazbeno i filmsko stvaralaštvo
- uvođenje programa „Jedan posto za kulturu“
- minimalne naknade umjetnicima za njihovo izlaganje
- društveno-kulturni centri

#10 MLADI NISU MLADEŽ

U posljednjih osam godina vladajuće stranke sektor mladih u Hrvatskoj u potpunosti je devastiran jer ga je zarobila Mladež HDZ-a. Danas su u sektoru mladih narušena sva načela

transparentnosti, demokratičnosti, reprezentativnosti i, u konačnici, zdrave pameti. HDZ nije šest godina bio u stanju donijeti novi Nacionalni program za mlade, a kada ga je donio, nije obuhvatio osnovne elemente razvoja sektora mladih ni poticanja participacije i razvijanja mladih kao ravnopravnih aktera u društvu. Zarobljena su sva javna tijela mladih u Hrvatskoj, od Nacionalnog vijeća učenika na čijem je čelu predsjednik Mladeži HDZ-a, do Savjeta mladih Republike Hrvatske u kojem $\frac{3}{4}$ članova dolazi iz redova Mladeži HDZ-a. Svi važni dokumenti i zakonodavni okvir kreirani su i donošeni pod velom tajnosti, netransparentno i pod jasnim patronatom vladajuće stranke.

Takav sustav, u kojem zlatna mladež napreduje zbog plave članske iskaznice, mijenja zakone i okupira tijela koja bi trebala biti reprezentativna, dodatno udaljava mlade od politike. Takvo isključivanje svih onih koji nisu podobni iz procesa kreiranja politika i donošenja odluka dovelo je do potpune zasićenosti i izostanka volje za participacijom mladih.

Uključenost mladih u društvo ključna je za razvoj održivih i otpornih zajednica. Poticanje i podrška mladih u aktivnom sudjelovanju u društvenim, ekonomskim i političkim procesima doprinosi pozitivnim promjenama i razvoju. Upravo zato predlažemo potpuno novu paradigmu temeljenu na osnovnoj premisi da su mladi prije svega sadašnjost, a ne samo budućnost te da mladima danas treba pružiti priliku.

- POSEBAN ZAKON O MLADIMA

Donijet ćemo zaseban Zakon o mladima po uzoru na Sloveniju, koji će definirati sektor mladih, pružiti okvir zaštite i promicanja prava, interesa i potreba mladih, otvoriti mogućnost za kvalitetniju participaciju mladih i jasno definirati tijela i institucije za implementaciju politika za mlade kao i profesiju osoba koje rade s mladima (*youth worker*).

- OSNAŽIVANJE UČENIČKE PARTICIPACIJE

Razvoj znanja i kompetencija za odgovorno i savjesno sudjelovanje u demokratskim procesima počinje od najranije dobi te školski sustav predstavlja jedan od najvažnijih koraka u tom procesu. Učenička participacija i umrežavanje neizostavni je dio procesa stjecanja takvih kompetencija, ali i omogućavanja mladima da se njihov glas čuje te da se njihove ideje provode. Dosadašnja praksa pokazuje marginalizaciju i instrumentalizaciju Vijeća učenika, što ćemo prekinuti jasnijim definiranjem uloge i programima snažnijeg poticanja škola za uključivanje

učenika u procese donošenja odluka. Poseban naglasak stavit ćemo na ujednačavanje pravila djelovanja županijskih vijeća učenika, depolitizaciju i veće uključivanje Nacionalnog vijeća učenika putem aktivne uloge resornog ministarstva i povezanih agencija.

- **IZMJENE ZAKONA O STUDENTSKOM ZBORU I DRUGIM STUDENTSKIM ORGANIZACIJAMA**

Studentski zborovi i studentske organizacije predstavljaju važnu kariku u pogledu participacije i aktivnosti studentica i studenata u okviru sustava visokog obrazovanja. Posljednjih godina učinjena je velika nepravda reduciranjem mogućnosti participacije studenata unutar tijela na razini sveučilišta i fakulteta, što onemogućuje studentima borbu za njihova prava i interese. Zakon o studentskim zborovima zastario je te ćemo provesti širu raspravu o tome kako bismo ga izmijenili u cilju boljeg, pravednijeg i snažnijeg studentskog predstavništva. U tom smislu predlažemo:

- uvođenje elektroničkog glasanja na izborima za studentske zborove
- promjenu izbornog sustava za izbore za studentski zbor – umjesto dosadašnjeg modela pojedinačnog glasanja, u suradnji sa studentima razvili bismo novi izborni sustav koji bi uključivao mogućnost predlaganja i biranja izbornih lista uz preferencijalno glasanje
- u cilju transparentnijeg trošenja sredstava, uvođenje jasnih obaveza objavljivanja detaljnih financijskih izvještaja.

- **IZMJENE ZAKONA O SAVJETIMA MLADIH**

Izmjenama Zakona o savjetima mladih 2023. godine HDZ je napravio nezapamćeni napad na reprezentativnosti i neovisnost sektora mladih. Mi ćemo krenuti u izmjene Zakona transparentno i inkluzivno te ćemo uključiti sve relevantne aktere. Prema izmjenama Zakona o savjetima mladih iz srpnja prošle godine, osnovan je Savjet mladih Republike Hrvatske čije su $\frac{3}{4}$ članovi Mladeži HDZ-a. Tim izmjenama dobio je zakonske ovlasti da koordinira rad svih gradskih i županijskih savjeta te time predstavlja sve mlade ljude u Hrvatskoj. Treba imati na umu da već postoji Savjet za mlade Vlade RH, čija je uloga zagovaranje interesa mladih na

nacionalnoj razini. Nisu jasni potreba i razlozi za osnivanjem ovog dodatnog, paralelnog tijela čija je uloga protuustavna jer zadire u autonomiju jedinica lokalne samouprave.

Još je jedan problem to što je, sukladno Zakonu o savjetima mladih, minimalan broj članova savjeta mladih u JLRS-ima ispod 10 000 stanovnika tri. Pritom, više od 80 % jedinica lokalne samouprave u Hrvatskoj ima manje od 10 000 stanovnika. Dakle, takve savjete mladih čine predsjednik, zamjenik predsjednika i jedan član, što znači da dvije osobe čine apsolutnu većinu. Time je potpuno narušena participacija mladih i njihova reprezentativnost te ćemo zato vratiti obvezan minimalni broj na pet članova.

Isto tako, problematično je i donošenje odluke u slučaju istog broja glasova. Zakon govori da je, u slučaju da su glasovi podijeljeni, odlučujući glas predsjednika. Ne vidimo potrebu za drugim stavkom jer ako se odluke donose većinom, jasno je da, u slučaju da nijedan prijedlog ne dobije većinu glasova, odluka nije donesena.

- SPUŠTANJE DOBNE GRANICE NA 16 GODINA

Vjerujemo da je u Hrvatskoj potrebno otvoriti širu raspravu o temi spuštanja dobne granice za participaciju na izborima. Smatramo da ovo pitanje nije isključivo pravne, politološke ili sociološke naravi, već je ono pitanje povjerenja. Mi kao SDP nedvosmisleno smo pružili priliku mladima na lokalnoj razini, počevši od Varaždina i Jastrebarskog, gdje imamo mlade predsjednike gradskih vijeća, preko Siska i Opatije, gdje su naši članovi predsjednici klubova vijećnika u gradskim vijećima, pa sve do Skupštine Krapinsko-zagorske županije, gdje je većina SDP-ovih vijećnika mlađih od trideset godina. Rijeka, Koprivnica, Varaždin, Zabok, Pregrada, Sisak, gotovo da nema gdje SDP nije na lokalnoj razini pružio priliku mladima. Mladi nisu brojke, oni su jedna heterogena skupina kojoj se u Hrvatskoj sustavno ne vjeruje i krade sadašnjost. Mladima se uporno ne pruža prilika danas, nego im se govori da za njih ima vremena. I zato ćemo pokrenuti javnu raspravu i krenuti u implementaciju politike spuštanja dobne granice na 16 godina.

#11 MLADI U RURALNIM SREDINAMA

Ruralna sredina ili područje sintagma je koja se u današnjem vremenu i hrvatskom kontekstu teško može jednostavno definirati. U službenim se definicijama koristi pet temeljenih kriterija: 1) veličina naselja (broj stanovnika ili stanova), 2) gustoća naseljenosti, 3) administrativni status, 4) socioekonomska struktura i mobilnost stanovništva te 5) urbana infrastruktura i morfološka obilježja naselja (<https://shorturl.at/txC48>). Da bismo pojednostavnili pristup kreiranju politike za ova područja, za definiranje ruralnih sredina koristili smo indeks razvijenosti jedinica lokalne samouprave (<https://shorturl.at/eNV16>), koji područja dijeli u 8 potencijalnih skupina. U ovoj smo se politici osvrnuli na one sredine čiji indeks razvijenosti nije viši od 4. Te sredine prema kriteriju indeksa razvijenosti spadaju u ispodprosječno rangirane jedinice lokalne samouprave i to je definicija ruralnog područja kojom smo se vodili. Savjet za mlade Vlade Republike Hrvatske 2023. godine proveo je istraživanje o mladima u ruralnim područjima (<https://shorturl.at/iyMOT>), a rezultati su pokazali da su mladi najlošije ocijenili društveno-kulturni sadržaji, financijske usluge, javni prijevoz i ponudu poslova u svojim sredinama. Mladi zbog manjkavog javnog prijevoza ne upisuju željene škole, odbijaju poslove u struci i nemaju pristup društveno-kulturnim sadržajima iz udaljenih sredina. Ipak, smatramo da je društveno-kulturni sadržaj središte života nekog mjesta ili sredine i da bi se u njega svakako trebalo ulagati i na mikrorazinama. Sukladno prethodno rečenom, u našem smo se prijedlogu odlučili fokusirati na poboljšanje ponude društveno-kulturnog sadržaja i javnog prijevoza.

U nastavku politike donosimo naš odgovor na ove dvije problematike te moguća rješenja.

1. Poboljšanje ponude društveno-kulturnog sadržaja

RJEŠENJE: KLUB ZA MLADE

CILJ: Ponuditi edukativni sadržaj i sadržaj za slobodno vrijeme.

MJERE: Osnivanje klubova za mlade u svakoj većoj općini, dok bi se manje općine prema dogovoru grupirale oko jednog kluba za mlade.

KONCEPT: Iskorištavanje postojećih lokalnih resursa (nekretnina, prostora) koji nisu u upotrebi (mnoge područne škole u procesu su zatvaranja zbog nedovoljnog broja učenika); njihova adaptacija i preuređenje; nova radna mjesta za mlade.

INDIKATORI: Ispitivanje korisnika u nekoliko vremenskih točaka, evidencija broja korisnika i broja provedenih događaja i edukacija.

OBRAZLOŽENJE:

Naziv „Klub za mlade“ osmišljen je s ciljem privlačenja mladih na takva mjesta. Prostor kluba bila bi već postojeća nekorisćena lokalna nekretnina koja bi se adaptirala i prilagodila potrebama kluba. Svaka veća općina imala bi svoj klub, a manje bi se po kriteriju geografske udaljenosti (blizine) grupirale. Cilj je kluba mladima pružiti ne samo zabavni, već i edukativni sadržaj. Osmišljen je tako da ima funkciju preko cijelog tjedna i u dnevnim i u večernjim satima. Danju bi se održavale korisne edukacije iz raznih područja da bi svačiji interesi bili zadovoljeni, a mogle bi funkcionirati čak i kao dnevni boravak. Navečer bi se organizirale filmske projekcije, glazba, dolazak bendova, tematske večeri i sl. Također, ovo je i poslovna prilika mladima jer bi dobili nova radna mjesta. Da bi prostor bio u potpunosti funkcionalan i da bi se ravnao prema željama i potrebama mladih, redovno bi ih se anketiralo, ispitivalo o *eventima*, pratilo posjećenost i koliko se aktivnosti održava.

2. Pобољшanje infrastrukture javnog prijevoza

RJEŠENJE: POVEĆANJE FREKVENCIJE POSTOJEĆIH I UVOĐENJE NOVIH LINIJA JAVNOG PRIJEVOZA

CILJ: Pristupačnije različite opcije obrazovanja, zapošljavanja i slobodnog vremena.

MJERE: Uvođenje većeg broja linija i frekventnijeg voznog reda postojećih linija, uz naglasak na korištenje hibridnih/električnih vozila kao dodatne, zelene mjere.

KONCEPT: Subvencioniranje; Ministarstvo mora, prometa i infrastrukture Republike Hrvatske kao kontrolno tijelo.

INDIKATORI: Praćenje broja prodanih karata, praćenje stupnja nasilja nad ženama (pretpostavka je da će se broj slučajeva nasilja smanjiti zbog sigurnije opcije prijevoza), praćenje broja prometnih nesreća (smanjenje broja prometnih nesreća zbog manjeg broja vozila na cesti i korištenja javnog prijevoza u alkoholiziranom stanju); ispitivanje korisnika u nekoliko vremenskih točaka.

OBRAZLOŽENJE:

Javni prijevoz jedan je od najistaknutijih problema mladih u ruralnim sredinama. Stoga u našem prijedlogu pokušavamo suzbiti upravo taj problem uvođenjem frekventnijih postojećih autobusnih linija i novih, zasad nepostojećih linija. Autobusi, ili po potrebi mini busovi (15 – 20) sjedala, prijedlog su našeg rješenja jer bi alternativna željeznička infrastruktura zahtijevala

godine razvoja i nedvojbeno veće količine uloženi sredstava. Forum mladih to predlaže kao prijelazno rješenje, dok je krajnje, ono optimalno, razvoj željezničke infrastrukture. Aktualne linije i dalje prate raspored radnika u industriji (jedan autobus prema gradu u ranim jutarnjim satima, jedan popodne prema doma), ali u današnje vrijeme takav raspored više ne odgovara potrebama stanovništva, pogotovo ne mladih. Linije trebaju biti učestalije i frekventnije. Mladi su istaknuli da zbog otežanog dolaska do nekih lokacija upisuju škole koje im nisu prvi izbor te odbijaju poslove jer nemaju kako doći do istih. Problematika se prelijeva i na slobodno vrijeme mladih, koji vrlo često ne mogu doći do lokacija na kojima se odvija kakav društveni program ili zabava. Cilj ove mjere bio bi da učestalijim linijama napravimo dostupnim dolazak do radnih mjesta, škola i lokacija na kojima se nalazi kulturni sadržaj. Ministarstvo mora, prometa i infrastrukture Republike Hrvatske kao kontrolno tijelo subvencioniralo bi ovaj projekt na razini općina. Svaka bi općina imala ingerenciju odabrati prijevoznika koji će joj pružati tu uslugu. Na uvođenje takve mjere može se gledati kao i na priliku za osiguravanje novih radnih mjesta, pogotovo za mlade. Također, novouvedena vozila trebala bi biti minimalno hibridna, a u idealnom slučaju električna.

Da bi sustav funkcionirao, a korisnici ove usluge bili zadovoljni njome, pratio bi se broj prodanih karata, ispitivalo bi se korisnike u nekoliko vremenskih točaka o zadovoljstvu mjerom, a iz policijskih izvoda pratio bi se broj prometnih nesreća i slučajeva nasilja nad ženama (prvenstveno prouzročenih stopiranjem).

ZAKLJUČAK:

Te se dvije mjere međusobno isprepliću i rješavanjem bi se javnog prijevoza ujedno povećala dostupnost raznim kulturnim i zabavnim sadržajima. Mjerama je zajednička namjera podizanja kvalitete života mladih u ruralnim sredinama i otvaranje novih radnih mjesta za mlade.

#12 ŽENE I LGBTIQ*+ OSOBE

U posljednjih 8 godina svjedoci smo sustavnog ignoriranja potreba i zahtjeva žena i LGBTIQ*+ osoba. Manjak napretka zakonodavstva i infrastrukture posvećene upravo tim skupinama rezultirala je smanjenjem njihove kvalitete života. Često smo svjedoci i institucionalnog nasilja koje se vrši nad ženama i LGBTIQ*+ osobama. Kao mladi socijaldemokrati i socijaldemokratkinje, zalažemo se za niz politika inkluzije koje će omogućiti dostojanstven život svima – bez obzira na njihov rodni ili seksualni identitet.

- Razvoj sigurnih kuća i centara za pružanje pomoći i suradnja s nevladinim organizacijama koje rade na zaštiti prava LGBTIQ*+ osoba i žena

Održavati standard sigurnih kuća vrlo je važno za žrtve nasilja. Osim osiguravanja sigurnih kuća u svakoj županiji, ključno je i promicati važnost prijavljivanja nasilja te omogućiti da sigurne kuće primaju i muškarce koji su žrtve nasilja te LGBTIQ*+ osobe. Žene i LGBTIQ*+ osobe u većem su riziku od siromaštva i obiteljskog nasilja, a skloništa za osobe koje su preživjele nasilje jako su važna.

- Uvođenje sveobuhvatnog seksualnog obrazovanja u osnovne i srednje škole

Sveobuhvatno seksualno obrazovanje od rane dobi treba djecu i mlade učiti o tijelu, (inter)personalnim granicama, mentalnom zdravlju, zdravim odnosima i rodnoj te seksualnoj raznolikosti. Sveobuhvatno seksualno obrazovanje trebalo bi početi još u nižim razredima osnovne škole tako da se uči o pristanku i dijelovima tijela. Udruge poput CESI i Delta Rijeka već imaju raspisane programe seksualnog obrazovanja za škole, a predmet bi mogle provoditi profesorice i profesori koji su prošli edukaciju koju bi trebale omogućiti škole u suradnji s udrugama. Sveobuhvatno seksualno obrazovanje prevenira neželjene trudnoće, prijenos spolno prenosivih bolesti te seksualno i rodno uvjetovano nasilje te je kao takvo nužan dio suvremenog obrazovanja.

- Obrazovanje zdravstvenih djelatnica i djelatnika o specifičnim zdravstvenim potrebama žena i LGBTIQ*+ osoba

Prvi korak koji bi omogućio pravilnu zdravstvenu skrb ženama i LGBTIQ*+ osobama, pogotovo trans* i interspolnim osobama, obrazovanje je budućih i sadašnjih zdravstvenih djelatnica i djelatnika da bi se spriječilo ginekološko nasilje, diskriminacija i nekvalitetna zdravstvena skrb. Svojim bi kolegicama i kolegama doktorice i doktori koji već rade s LGBTIQ*+ osobama mogli prenositi znanje. Budući da se zdravstvena skrb trans* osoba ne razlikuje mnogo od zdravstvene skrbi cis (netrans) osoba, većinom su glavna prepreka dobivanju adekvatne zdravstvene skrbi neznanje i predrasude medicinskog osoblja.

- Obrazovanje policije i pravosudnih djelatnica i djelatnika o pravnim izazovima i potrebama LGBTIQ*+ osoba i žena da bi primale pravednu pravnu zaštitu.

Policijske su službenice i službenici prve osobe s kojima u kontakt stupaju osobe koje su preživjele nasilje ako ga odluče prijaviti. Mnogi nasilje ne prijavljuju upravo zbog ponovne

traumatizacije pri davanju izjave i zbog straha od neugodnih komentara policijskih službenika. Ponovna traumatizacija događa se i na sudu, a sudska praksa kažnjavanja rodno uvjetovanog nasilja i nasilja iz mržnje u Hrvatskoj nije usklađena, već svaki sud izriče različite kazne. Obrazovanje policije i pravosudnog osoblja o komunikaciji s osobama koje su preživjele nasilje trebale bi provoditi stručnjakinje i stručnjaci iz polja psihologije, pedagogije i socijalnog rada.

- Podržavati izmjene prekršajnog i kaznenog zakona koji opisuju seksualni rad

Republika Hrvatska jedna je od rijetkih europskih zemalja koje kažnjavaju same seksualne radnice, a trenutni zakoni ne omogućuju ženama da se seksualnim radom bave na siguran način ili iz njega izađu. Novozelandski je model dekriminalizacije prostitucije jedini model koji ženama omogućava izlazak iz nje ili siguran rad. Kažnjavanje samih seksualnih radnica krši preporuke udruga za ljudska prava, a istraživanja su pokazala da ni suci ni policija ne smatraju da kažnjavanje radnica sprečava prostituciju.

- Omogućiti siguran, legalan, pristupačan i besplatan pobačaj te kontracepciju

Kontraceptivne metode, uz sveobuhvatni seksualni odgoj, najbolji su način sprječavanja neželjenih trudnoća. Zalažemo se da postanu što pristupačnije da bi svatko imao mogućnost informirano donositi odluku o svom reproduktivnom zdravlju. Nadalje, osim što pobačaj treba učiniti ustavnim pravom, važno ga je učiniti i sigurnim, besplatnim i pristupačnim. Trenutno se u nekoliko gradova u Hrvatskoj (Kninu, Našicama, Vinkovcima itd.) pobačaji ne obavljaju zbog priziva savjesti na institucionalnoj razini. Svjedoci smo, također, visoke cijene usluge pobačaja zbog koje mnoge žene moraju odlaziti u susjedne države kao što su Bosna i Hercegovina da bi ostvarile svoja reproduktivna prava. Poboljšanje tih usluga ključni su koraci u ostvarenju reproduktivnih prava svih osoba.

- Zakonska zabrana konverzijske terapije

Konverzijska (reparativna) terapija seksualne orijentacije pseudoznanstveni je i štetan proces koji krši ljudsko pravo na zdrav život, a direktno diskriminira LGBTIQ*+ osobe. Dokazana je štetnost njezina utjecaja na život osobe koja joj je podvrgnuta. Upravo se zbog toga zalažemo da konverzijska terapija bude zakonom zabranjena, a njezino provođenje i reklamiranje kažnjivo.

- LGBTIQ*+ centri u Zagrebu, Splitu, Rijeci i Osijeku

Veliki hrvatski gradovi godinama kaskaju za europskim gradovima u sadržaju za LGBTIQ*+ osobe. LGBTIQ*+ centri u četirima velikim gradovima u Hrvatskoj omogućili bi siguran prostor za socijalizaciju, zdravstvene usluge, kulturne i umjetničke sadržaje, obrazovanje te razmjenu ideja. LGBT centar Split nudi mnoge sadržaje, ali njegov se rad temelji na europskom novcu, to jest prijavljenim projektima, što ne obećava dugotrajnost takve institucije. Vjerujemo da je odgovornost države da LGBTIQ*+ osobama osigura prostore slobode i sigurnosti.

- Uvođenje besplatnih higijenskih potrepština u osnovne i srednje škole, sveučilišta te druge javne institucije

Istraživanje udruge PaRiter iz 2020. godine pokazalo je da više od 30 % ispitanica mora štedjeti na higijenskim potrepštinama, a oko 10 % si ne može priuštiti dovoljno za cijelo trajanje menstruacije. Pristup besplatnim ulošcima i tamponima u obrazovnim ustanovama prvi je korak u borbi protiv menstrualnog siromaštva u Hrvatskoj, a ta bi mjera pridonijela i smanjenju stigme o menstruaciji. Dokazana uspješnost te politike ukazuje na potrebu za njezinim proširenjem u sve javne institucije u Hrvatskoj da bi se okončao problem menstrualnog siromaštva.

#13 BORBA PROTIV NACIONALIZMA

Desnica ne smije imati monopol nad definiranjem značenja riječi patriotizam ni posljedični legitimitet za upućivanje kritike svima koji ne slijede *zadanu* definiciju. Potrebno nam je bolje suočavanje s prošlošću – ne tvrditi da prošlost pripada *prošlosti* kad posljedice devedesetih i dalje utječu na živote građana Republike Hrvatske. Bitno je da mladi imaju cjelovitiju sliku o ratu, posebice u kontekstu sveprisutnog rasta nacionalizma i snažne međuetničke distance među njima, tj. među Hrvatima i drugim nacionalnim skupinama. To se uglavnom odnosi na „stare manjine“, poglavito Srbe u Hrvatskoj, i rezultat je ratnih zbivanja, ali onda se izostanak tolerancije prelijeva i na tzv. „nove manjine“, odnosno novopridošle strane radnike/migrante u Hrvatskoj koji su marginalizirani, isključeni i prema kojima vlada nepovjerenje.

1. Zalažemo se da se, uz obavezni posjet Vukovaru, uvede obavezni posjet Spomen-području Jasenovac.
 - Naime, istraživanje „Ratne devedesete iz perspektive mladih u Hrvatskoj“, koje je 2022. godine provela Inicijativa mladih za ljudska prava Hrvatska, pokazalo je da većina ispitanika (mladi od 18 do 30 godina), odnosno nešto

manje od dvije trećine (64 %) ne bi pravno kažnjavalo upotrebu pozdrava „za dom spremni“. Vrlo sličan omjer ispitanika je i u slučaju podrške zakonskom sankcioniraju pozdrava „smrt fašizmu, sloboda narodu“ (66.7 %). Također, trećina ispitanika oba pozdrava smatra problematičnim. Iz toga je vidljivo da značajan dio mladih poistovjećuje vrijednosno suprotstavljene simbole, pokazujući tako nerazumijevanje povijesnih događaja i procesa i stavljajući znak jednakosti između fašističkog i antifašističkog režima. To može biti ozbiljni kulturni izazov za izgradnju demokratskog društva koje počiva na zaštiti ljudskih prava. Jednako tako, apsolutno je nužno školski posjet Vukovaru i Jasenovcu organizirati tako da se prije toga obavezno obrađuju ta povijesna razdoblja da ne bi izostalo činjenično znanje – neznanje o kontekstu i nerazumijevanje viđenog uglavnom dovodi do porasta međuetničke distance među mladima, porasta nacionalizma i radikalizacije.

- Zalažemo se da primarna uloga poučavanja i nastave Povijesti u školama nije odgojna, odnosno da se naglasak ne stavlja na razvoj hrvatskog nacionalnog identiteta (a ta je namjera vidljiva u tome što Povijest, uz Geografiju, Hrvatski jezik i umjetnosti ima status „nacionalnih“ predmeta).
- Primarna uloga Povijesti trebala bi biti razumijevanje prošlih događaja te njihovo kritičko razumijevanje, a u širem smislu razvoj demokratske kulture. Nadalje, s obzirom na postkonfliktni kontekst hrvatskog društva, nastava Povijesti mora imati važnu ulogu u općem obrazovanju mladih ljudi jer multiperspektivno i kritičko pristupanje prošlim – ratnim – događajima doprinosi pomirenju i garanciji neponavljanja, ali i jačanju liberalne demokracije koja osigurava supostojanje različitih interpretacija i pluralizma mišljenja.
- Dva aktualna problema koja je moguće izdvojiti vezano za nastavu Povijesti su: 1) Reduciranje nastave Povijesti u strukovnim školama – učenici strukovnih škola čine 70 % srednjoškolske populacije u Republici Hrvatskoj, a prema novom Prijedlogu kurikulumu predmet Povijest sužava se na pregled nacionalne povijesti od kraja 18. stoljeća do suvremenog doba uz smanjenje satnice (tijekom jedne školske godine). Zalažemo se za

odustajanje od implementacije takve prakse – reduciranje nastave Povijesti i fokus na nacionalnu povijest u postkonfliktnom društvu neće doprinijeti stvaranju i održavanju demokratskog i tolerantnog društva. Osim toga, reduciranje nastave Povijesti predstavlja šire zadiranje u društveno-humanističko obrazovanje učenika, što dovodi do toga da (srednjoškolsko) obrazovanje služi isključivo za stvaranje radne snage, tj. kao priprema za tržište rada, a ne za odgoj aktivnih i osviještenih građana. Zbog toga je potrebno nastavu Povijesti što više povezivati s Građanskim odgojem i obrazovanjem, odnosno učenjem o demokraciji, ljudskim pravima, političkim sustavima i odnosom prošlosti i sadašnjosti. 2) Nedavni primjer povlačenja udžbenika Povijesti (koji nije prvi takav slučaj u najnovijoj hrvatskoj povijesti) zbog davanja sveobuhvatnijeg pogleda na rat u devedesetima pokazuje da se nastavi Povijesti i dalje pripisuje važna uloga u razvoju i održavanju nacionalne svijesti. Dio kurikuluma za Povijest, koji daje smjernice za poučavanje najnovije povijesti (druga polovica 20. st.), najviše je preskriptivan, odnosno do detalja prepisuje kako i što poučavati o *najkontroverznijem razdoblju hrvatske povijesti*. Zalažemo se za kurikulum u kojem će veći naglasak biti na tome kako podučavati, odnosno kojim metodama, a ne što. Zalažemo se da sadržaj udžbenika Povijesti ne bude definiran političkim dokumentima poput Deklaracije o Domovinskom ratu, već da u njih budu inkorporirane i činjenice koje su u sukobu s dominantnom interpretacijom rata, ali se baziraju na međunarodnim izvještajima, presudama domaćih i međunarodnih sudova, svjedočanstvima i sl. Povjerenica Vijeća Europe za ljudska prava Dunja Mijatović u svom je izvještaju za regiju bivše Jugoslavije (2023.) ukazala na važnost integriranog obrazovanja i nastave povijesti da bi se prekinulo kontinuirano prenošenje traume i međuetničke mržnje i da bi društva mogla konstruktivnije funkcionirati. Osim toga, takvo obrazovanje može utjecati na smanjenje međuetničke distance među mladima i normalizacije odnosa u poslijeratnim generacijama koje uglavnom nemaju iskustvo života u multietničkim zajednicama.

2. Zalažemo se za izmjenu Zakona o posljedicama sudske osude, kaznenoj evidenciji i rehabilitaciji tako da se uvede primjena dvostrukih rokova za nastupanje rehabilitacije osuđenim ratnim zločincima u Republici Hrvatskoj.

- U Zakonu je trenutno navedeno da se dvostruki rok za nastupanje rehabilitacije odnosi samo na počinitelje kaznenih djela protiv spolne slobode i onih počinjenih prema žrtvama posebno ranjivima zbog dobi (NN 53/22, čl. 13., st. 4). Isti bi se, produljeni, rok trebao primjenjivati i na one koje su počinili kaznena djela koja spadaju pod kaznena djela protiv čovječnosti i ljudskog dostojanstva (genocid, ratni zločin, zločin protiv čovječnosti i sl.). Naime, s obzirom na presuđene kazne, rehabilitacija će nekim osuđenima za ratne zločine počinjene u ratovima od 1991. do 1995. uskoro nastupiti, što može biti posebno štetno u društveno-političkom kontekstu u kojem se ratni zločini relativiziraju, njihovi počinitelji slave, a žrtve se nastoji umanjiti ili diskreditirati. Odgađanje rehabilitacije ne bi zanijekalo osnovno pravo osuđenika na rehabilitaciju, već bi ju odgodilo sukladno težini počinjenih djela. Osim toga, Zakon je potrebno nadopuniti tako da je jasno da nastupanje rehabilitacije, unatoč tome što znači brisanje iz kaznene evidencije, ne znači zabranu medijskog, znanstvenog, obrazovnog i drugog istraživanja počinitelja, odnosno njihovo dovođenje u vezu s počinjenim ratnim zločinima. Drugim riječima, ključno je onemogućiti zabranu spominjanja rehabilitiranih zločinaca u kontekstu njihovih zločina jer to može dovesti do tužbi i posljedične cenzure, ali i do njihova zaborava.

3. Zalažemo se za uvođenje spomendana na sve civilne žrtve rata od 1991. do 1995., bez obzira na njihovu nacionalnost u Republici Hrvatskoj.

- Predloženi datum kojim bi se obilježavalo njihovo stradanje bio bi 2. svibnja zato što je na taj dan izvršeno granatiranje Zagreba i okolnih gradova, a dan ranije započela je vojno-redarstvena operacija Bljesak te je oboje rezultiralo civilnim žrtvama. Osim samog spomendana, potrebna je inkluzivna memorijalizacija spomenutih civilnih žrtava u vidu spomenika kojim bi se obilježilo njihovo stradanje te koji bi služio kao mjesto dostojnog

obilježavanja. Uspješan primjer takvog spomenika jest onaj u Podgorici, podignut 2011. godine, a posvećen je svim civilnim žrtvama ratova na prostoru nekadašnje Jugoslavije od 1991. do 2001. Podsjećanje na postojanje civilnih žrtava na svim stranama i njihovo dostojno komemoriranje predstavlja pokušaj uravnoteživanja dominantnog narativa koji u fokus stavlja žrtve hrvatske nacionalnosti te koji je uglavnom baziran na vojnim pobjedama i militarizmu.

4. Zalažemo se za bolju i ažurniju provedbu Zakona o civilnim stradalnicima Domovinskog rata donesenog 2021. godine, kojim se uređuju prava civilnih stradalnika iz Domovinskog rata, posebice kad je riječ o civilnim stradalnicima drugih nacionalnosti. Isto se odnosi i na Zakon o pravima žrtava seksualnog nasilja za vrijeme oružane agresije na Republiku Hrvatsku u Domovinskom ratu, koji je donesen 2020. godine.

- Osim kvalitetnije i brže provedbe, potrebno je uspostaviti njezino kvalitetnije praćenje, odnosno sustavniji monitoring, za što je zaduženo Ministarstvo pravosuđa i uprave Republike Hrvatske, te omogućiti pristup informacijama u svrhu kontrole provedbe.

5. Zalažemo se za odgovorno suočavanje s prošlošću, koje podrazumijeva prihvaćanje odgovornosti za događaje iz prošlosti i ne znači prebacivanje krivnje/ignoriranje ili selektivno prihvaćanje činjenica.

- Uloga političara vrlo je značajna za pomirenje i jačanje dijaloga unutar država, ali i u regiji. Veliki pomaci u međuetničkim odnosima dogodili su se upravo u situacijama kad su političari u regiji hrabro i konstruktivno prihvatili svoju ulogu u odnosu prema prošlosti i izgradnji bolje budućnosti. Zbog toga se zalažemo za oduzimanje državnih odlikovanja osuđenim ratnim zločincima koji su svojim djelima naštetili ugledu Republike Hrvatske (odnosno postupali su ili postupaju „protivno pravnom poretku ili moralnim zasadama u Republici Hrvatskoj“ – prema Zakonu o odlikovanjima i priznanjima

Republike Hrvatske). Primjerice, Dario Kordić je 2004. godine presudom Međunarodnog kaznenog suda za bivšu Jugoslaviju osuđen na kaznu zatvora u trajanju od 25 godina za ratne zločine, a prošle godine (2023.) u javnost je izašla njegova izjava o tome da se ne kaje zbog počinjenih zločina u BiH. Bez obzira na počinjena djela i izostanak kajanja, on je nositelj najviših odlikovanja RH (Red kneza Branimira s ogrlicom, Red Nikole Šubića Zrinskog, Red Ante Starčevića i Spomenice Domovinskog rata). Osim oduzimanja odlikovanja, zalažemo se za priznavanje postojanja manjinskih civilnih žrtava nastalih u vojnim operacijama za koje je (su)odgovorna Republika Hrvatska (Oluja, Medački džep, Ahmići, itd.) te upućivanje isprike za djelovanje političkih i vojnih prethodnika.

6. Podupiremo reviziju Vatikanskih ugovora s ciljem ukidanja vjeronauka i vjerskog znakovlja iz javnih obrazovnih institucija. Zalažemo se za sekularnu državu, onakvu kakva je definirana Ustavom. Ne želimo da Hrvatska obitava u okovima vjere većine, dok su ostale manjinske vjerske skupine, uključujući i one ateističkih svjetonazora, potpuno nezastupljene. Ovakav model perpetuira sustav nejednakosti, koji implicira da je jedna vjera bitnija ili vrijednija od drugih uvjerenja. Manjinski stres je realna i ozbiljna posljedica ovakvog *statusa quo*, a reflektira se u osjećaju nepripadanja. Ovakav sustav direktno šteti i zdravoj izgradnji identiteta mlade osobe, koja se puno propitkuje i nastoji prilagoditi većini, zatumljujući pripadnost određenoj vjerskoj manjini. Ovim se prijedlogom zalažemo za jednakije i solidarnije društvo, koje ne broji krvna zrnca i broj sakramenata.

#14 VANJSKA POLITIKA

Povijesni trenutak u kojem se nalazimo obilježen je nizom kriza (zdravstvene, ekološke, migrantske, ekonomske), geopolitičkom nestabilnosti koja je eskalirala zbog ruske agresije na Ukrajinu i događaja u Izraelu i Palestini, te rastom nacionalističke i radikalne desnice koja dodatno destabilizira i prijeti Europskoj uniji. U našem okruženju svjedoci smo iliberalne demokracije Viktora Orbana, autokratskog režima Aleksandra Vučića, terorističkog napada i eskalacije situacije na Kosovu, dolaska proruske desnice na vlast u Crnoj Gori i kontinuiranih provokacija Milorada Dodika u Bosni i Hercegovini. Naša vizija hrvatske vanjske politike temelji se na promociji demokracije i ljudskih prava, promicanju internacionalizma i izgradnje dobrosusjedskih odnosa te na očuvanju Europske unije i njezinom jačanju.

- Suočavanje s prošlošću i izgradnja dobrosusjedskih odnosa! – U potpunosti svjesni nedavne prošlosti koja opterećuje hrvatske vanjskopolitičke odnose sa susjednim zemljama, zalažemo se za sveobuhvatno i sustavno suočavanje s prošlošću. Priznanje vlastite krivice, osuđivanje, a ne glorificiranje ratnih zločina i zločinaca, prepoznavanje civilnih žrtava drugoga te izgradnja regionalnih mreža pomirenja ključni su preduvjet za normalizaciju odnosa sa susjednim državama. Kao mlade osobe, u savršenoj smo poziciji prekinuti toksičan krug nacionalizma koji određene političke elite koriste u svrhu vlastitih partikularnih interesa, nudeći parole umjesto radnih mjesta. Pokažimo vlastitim primjerom volju za suradnjom!
- Promjena politike Europske unije prema Srbiji! – Kao demokratska organizacija, Europska unija više ne smije tolerirati poteze Aleksandra Vučića. Zalažemo se za promjenu politike Europske unije prema Aleksandru Vučiću jer se on pokazao kao nelojalan partner, nesklon provođenju prijeko potrebnih reformi u Srbiji. Povezanost srpskih vlasti s teroristima koji su izvršili napad u Kosovu i način na koji su provedeni posljednji izbori u Srbiji samo su neki od dokaza da srpska vlast nema iskrenu namjeru demokratizacije i reformiranja u ime ulaska u Europsku uniju. Vrijeme je da Europska unija zauzme jasniji i oštriji stav te pokaže da autokratima nije mjesto na vlasti!
- Promjena politike Europske unije prema državama Zapadnog Balkana! – Iako u Srbiji vidimo udaljavanje od ciljeva Europske unije, neke druge države konzistentno su radile na pristupanju Uniji. Zalažemo se da Europska unija države Zapadnog Balkana prima s obzirom na razinu njihova napretka, a ne da ih promatra kao kolektiv. Države kao što su Crna Gora i Sjeverna Makedonija, koje konzistentno rade na reformama koje od njih traži Europska unija, zaslužuju priznanje za njihov trud u obliku primanja u članstvo. Upravo je širenje Europske unije najbolji način reduciranja ruskog utjecaja u regiji.
- Snažnija Europska unija u nesigurnim vremenima! – Rast radikalne i nacionalističke desnice prijetnja je europskom projektu. Dezintegracija Europske unije značila bi gubitak za njezine članice, a pobjedu za Rusiju i ostale neprijatelje demokracije. U tom smislu jasno se zalažemo za Hrvatsku u Europskoj uniji. Zalažemo se, također, i za intenzivnije razmatranje zajedničke europske sigurnosne i vanjske politike te mogućnosti zajedničke europske vojske. Ujedinjena, koordinirana i snažna Europska unija najveći je strah onima koji prijete demokraciji i ljudskim pravima, a zajedničko djelovanje uvelike olakšava ostvarivanje sigurnosti u Europi. Upravo standardizacija vojne opreme na razini Europske unije omogućava jeftiniju i efikasniju proizvodnju, a

zajedničko djelovanje označava manju ovisnost o partnerima na čiju politiku često nemamo utjecaj.

- Kraj ruske agresije! – Najoštrije osuđujemo brutalnu, neizazvanu i ilegalnu rusku agresiju na suverenu i neovisnu Ukrajinu! Zalažemo se za momentalni prekid sukoba i povlačenje svih ruskih snaga s međunarodno priznatih teritorija Ukrajine. Čvrsto stojimo uz Ukrajinu i zalažemo se za pomoć njoj jer pobjeda Rusije nije samo prijetnja za Ukrajinu, već i za cijelu Europu.
- Prekid vatre u Palestini! – Žalimo za groznim scenama kojima svjedočimo zadnjih mjeseci u Izraelu i Palestini. Najoštrije osuđujemo Hamasov napad koji se dogodio 7. listopada 2023. godine i zahtijevamo oslobođenje talaca koje je Hamas oteo. Protivimo se kolektivnom kažnjavanju koje izraelska vlada trenutno provodi i zahtijevamo momentalni prekid vatre u Gazi. Zalažemo se za intenziviranje humanitarne pomoći i mirno rješenje koje bi prepoznalo pravo obaju naroda na samoodređenje.